

Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation medier och it
Kandidatuppsats 15 hp | Journalistik C | Vårterminen 2010
Journalistik och multimedia samt Journalistik med samhällsstudier

Medieprinsessor och uppror

Kvinnorna och kvällspressen:

**En studie om den kvinnliga journalistens roll och
kvinnlighet i kvällspressen**

Av: Josefine Hagström och Caroline Persson

Handledare: Anne Hedén

Abstract

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur den kvinnliga journalistens roll på kvällspressen utvecklats och förändrats från feminismens genombrott i Sverige på 1960- och 70-talet. Uppsatsens tyngdpunkt ligger på de kvalitativa forskningsintervjuer som baseras på kvinnornas upplevelser kring sin yrkesroll som kvällspressjournalister.

För att förstå den kvinnliga journalistens tankar kring yrkesrollen gjorde vi fem kvalitativa forskningsintervjuer med kvinnor som arbetat på *Expressen* eller *Aftonbladet*. Vi frågade dem om hur de kom in på kvällspressen, hur de upplevde det att vara kvinna i en väldigt mansdominerad bransch, och vilka förändringar kvinnorna fick igenom. Vi talade också med en man som arbetat på *Expressen*, för att få en allmän historisk bakgrund.

Vi har även gjort en kvantitativ studie av tidningsartiklar för att skapa oss en bild av vad kvinnor skrivit om från 1960 och framåt, vilka nya ämnen de kom att skriva om, och i vilken omfattning artiklar skrivna av kvinnor blev fler.

Vår undersökning visar att framförallt fyra faktorer blev avgörande för hur den kvinnliga kvällspresskribentens roll förändrades; kvinnorörelsen, en förändrad nyhetsvärdering, kvinnornas sociala och kulturella kapital, samt att deras utseende hade betydelse. De feministiska strömningarna hade stor betydelse för den kvinnliga journalisten och även för hur innehållet i tidningarna kom att ändras. Våra informanter har berättat om sina personliga erfarenheter av kvinnorörelsen i Sverige på 1970-talet, och vilket förtryck de befann sig under till en början. Informanterna diskuterar också vilka resultat deras handlingar fick, både på redaktionerna och för kvinnor i samhället.

Vidare kan vi se att den kvinnliga journalisten just i det sammanhanget under den perioden gynnades av en kommersiell struktur, och att hennes utseende spelade roll. Flera av våra informanter formades till profiler för sina respektive tidningar.

Nyckelord: *Aftonbladet*, *Dokumentet*, *Expressen*, feminism, journalistik, kvinnlighet, kvinnorörelsen, kvällspressen, medieprofiler

Innehållsförteckning

Abstract

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Syfte och frågeställningar	1
2. Historisk bakgrund och tidigare forskning	2
2.1 Tidigare forskning och litteratur	2
2.2 Översättarinnorna	4
2.3 Stjärnskotten Bang, Maud och Attis	5
3. Teori	6
4. Metod	8
4.1 Kvantitativ innehållsanalys	9
4.2 Definitioner av ämnesområden	10
4.3 Kvalitativa samtalsintervjuer	11
4.4 Källkritik och studiens avgränsning	13
5. Resultat av kvantitativ undersökning	14
5.1 1960	14
5.2 1970	15
5.3 1980	15
5.4 1990	16
5.5 Sammanfattning	16
6. Resultat av kvalitativa samtalsintervjuer	17
6.1 Hur kom kvinnorna in på kvällspressen?	17
6.1.1 Kerstin Matz	18
6.1.2 Maria-Pia Boëthius	18
6.1.3 Åsa Moberg	19
6.1.4 Cecilia Hagen	19
6.1.5 Annette Kullenberg	20
6.1.6 Sammanfattning	20
6.2 Hur upplevde den kvinnliga journalisten sin arbetsplats?	21
6.2.1 Den alkoholiserade kvällspressen	21
6.2.2 Bara manliga chefer	21

6.2.3 Kvinnliga ämnen	23
6.2.4 Kvinnoförakt på redaktionen	24
6.2.5 Sammanfattning	25
6.3 På vilket sätt upplever den kvinnliga journalisten att hennes ”kvinnlighet” har använts i kvällspressen?	25
6.3.1 Snygga kvinnor som profiler	26
6.3.2 Medieprinsessan Maria-Pia	27
6.3.3 Sammanfattning	28
6.4 Vilka avtryck har den kvinnliga journalisten gjort i kvällspressen?	28
6.4.1 Den 8 mars 1973 – kvinnorna gör hela <i>Expressen</i> själva	29
6.4.2 Döda schablonbilder och upptåg	29
6.4.3 Den 8 mars 1978 – <i>Dokumentet</i>	30
6.4.4 Vilket resultat gav kvinnorörelsen?	31
6.4.5 Sammanfattning	33
6.5 Studiens giltighet	34
7. Slutsats och diskussion av den kvantitativa och kvalitativa undersökningen	34
7.1 Förslag till vidare forskning	38
Källor	
Litteraturlista	
Informeranter	
Bilagor	
Bilaga 1 Frågeformulär	
Bilaga 2 Kodbok	

1. Inledning

1.1 Introduktion

Kvällspressen i Sverige har sedan start varit en övervägande manlig arena. *Aftonbladet* startades år 1830 av Lars Johan Hierta och *Expressen* år 1944 av Albert Bonnier Jr., Ivar Harrie och Carl-Adam Nycop. Kvällspressen var till 1950-talet nästintill endast representerad av män och innehållet blev därmed också präglad av män. De kvinnor som arbetade på kvällspressen under 1900-talets första hälft, med undantag för några få som utmärkte sig, begränsades till att skriva på ”kvinnosidorna”. Där dominerade ämnen som betraktades som typiskt kvinnliga, exempelvis familjefrågor, mode och sociala frågor.

Det är allmänt känt att de kvinnliga journalisterna över tid inte har fått samma utrymme som sina manliga kollegor. Kvinnorna på redaktionerna upplevde att det fanns ett kvinnoförakt, och några av våra informanter upplevde att deras begåvning hamnade i skuggan av deras utseende. En del av kvinnorna kom att användas som aktörer i konkurrensspelet mellan kvällstidningarna om lösnummer, och profilerade sina respektive tidningar.

På 1970-talet skedde en brytning då kvinnorna på kvällspressredaktionerna sa ifrån. Yttre feministiska strömningar påverkade även de kvinnliga journalisterna på *Expressen* och *Aftonbladet*. Detta ledde till att kvinnorna tog till olika metoder för att dels förändra kvinnosynen på redaktionerna men också för att påverka det mansdominerade innehållet. Efter en tid fick kvinnorna igenom en rad förändringar, bland annat började de skriva om ämnen som aldrig tagits upp i pressen tidigare.

Kvinnorna blev fler på kvällspressredaktionerna på 1970-talet och fortsatte sedan öka.

Med den här uppsatsen ämnar vi berätta om historien bakom dagens kvällspress. En hel del av den litteratur vi nämner i uppsatsen skrevs kort efter att de faktiska händelserna som vi tar upp ägt rum. Därmed ser vi ett glapp; det var många år sedan den här historien berättades.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vi vill med vår uppsats titta närmare på hur kvinnorna på kvällspressen kom att förändra sin situation på kvällspressredaktionerna, med fokus på vilket inflytande kvinnorörelserna under 1970-talet hade på dem. Vår huvudfrågeställning är:

- Hur upplever den kvinnliga kvällspressjournalisten att hon påverkats genom den (manligt dominerade) redaktionella miljö hon har vistats i?

Med dessa delfrågor ämnar vi besvara huvudfrågeställningen:

- Hur kom kvinnorna in på kvällspressen?
- Hur upplevde den kvinnliga journalisten sin arbetsplats?
- På vilket sätt upplever den kvinnliga journalisten att hennes ”kvinnlighet” har använts i kvällspressen?
- Vilka avtryck har den kvinnliga journalisten gjort i kvällspressen?

2. Historisk bakgrund och tidigare forskning

2.1 Tidigare forskning och litteratur

Den avhandling som fungerar som främsta stöttepelare för oss i vårt uppsatsarbete är Kristina Lundgrens *Solister i mångfalden*. Avhandlingen har inte bara inspirerat oss till de teoretiska utgångspunkter vi har valt i vår uppsats. Den är även för oss viktig ur det historiska perspektivet, eftersom Lundgren har gjort en yrkesbiografi med ett historiskt perspektiv, något hon själv tyckte saknades när hon var journaliststudent.

Lundgren vill med sin avhandling besvara liknande frågor som vi ämnar ta reda på med vår uppsats. Hon har valt att utgå från två grenar i sin avhandling; en studie av 1930-talets tre stjärnreportrar Attis, Bang och Maud, och ett försök att ta reda på hur en stjärnreporter skapas. Detta gör hon genom att fördjupa sig i de tre ovan nämndas texter som de har skrivit. Lundgren utgår också i sin avhandling från tillströmningen av kvinnor i tidningsbranschen under mitten av 1900-talet och fokuserar på att belysa en mångfald av kvinnliga journalister som inte tidigare uppmärksammats i journalistikforskningen.¹

Vi vill göra ett försök att fånga ”mångfalden” genom ”solisten” i vår uppsats, och via våra informanter få en överblick av hur den kvinnliga journalistkåren i allmänhet har skrivit sig igenom 1900-talets andra hälft. Vi är medvetna om att denna formulering kan verka paradoxal, då även vi har intervjuat kvinnor som skulle kunna beskrivas som ”solister” eller ”stjärnreportrar”. Flera av informanterna var viktiga aktörer och företrädare för en ny generation av journalister som trädde fram runt 1970-talet. Våra ”solister” är med andra ord delar av en rörelse. De har till skillnad från Lundgrens personer varit ganska omedelbara i sina handlingar och kan ses som representanter av en större grupp kvinnor. Deras handlingar omsattes i en journalistisk praktik i form av protestyttringar såsom *Manifestet* och den tidning som kvinnorna producerade själva den åttonde

¹ Lundgren, Kristina, *Solister i mångfalden*(Bang, Attis, Maud) (Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, 2002), 25

mars 1973. Dessa handlingar gjorde att de kvinnliga journalisterna kom att förändra sin situation på kvällspressredaktionerna.

Med detta vill vi visa att fyra av våra informanter, trots sina faktorer som gör att de själva anser sig vara solister, inte bara representerar sig själva utan hela den kvinnliga journalistkåren.

Lundgren har främst skrivit om morgonpressen. Det finns en lucka då ingen studie i vårt syfte har gjorts med kvällspressen som fält och utgångspunkt.

Lundgren och Ney tar i *Tidningskvinnor* upp en gren av journalistikhistorien som är outforskad – en kvinnolinje på *Aftonbladet* med början hos Anna Retzius och Anna von Zweigbergk på 1880-talet, och fortsätter med 1900-talets kolumnister, reportrar och chefer.² *Tidningskvinnor* har vi främst använt för att vi har ett personligt intresse av hur historien sett ut, men den har också varit användbar för att täcka upp bakgrunden i denna uppsats.

Dokumentet – och vad hände sen? som är skriven av *Aftonbladets* kvinnliga journalister år 1978, är uppdelad i två delar. Första delen är *Dokumentet*, ursprungligen utgivet till alla journalister på *Aftonbladets* redaktion, som är en redovisning av de diskriminerande händelser som kvinnorna på redaktionen ville lyfta fram. Andra delen innehåller kommentarer till *Dokumentet*. Vi tycker att boken på ett konkret sätt belyser hur de kvinnliga journalisterna upplevde sin arbetsplats. Nedan följer några valda citat ur *Dokumentet*.

Anita Hansson:

Då fanns det inga jämlika kvinnor, ja några få, ett par stycken som umgicks på lika villkor med sina manliga arbetskamrater. Vi andra tjejer, vi var brudar.³

Kerstin Lundberg:

Miljön var hård: Det pratades oerhört mycket om ”justa rattar” och ”sätta på”. Killarna kommenterade tjejernas utseende, klädsel, frisyr.⁴

Stina Helmersson:

Slutligen vände sig en chef till oss tjejer och sa: Hörruni, skulle inte ni kunna skriva lite bildtexter här. Ni kan ju fråga killarna vad bilderna föreställer.⁵

Kerstin Danielson:

Jag vill bli bemött som arbetskamrat. Jag skulle aldrig komma på tanken att ta kjol eller klänning till jobbet.⁶

² Lundgren, Kristina och Ney, Birgitta (red.), *Tidningskvinnor 1690-1960* (Lund: Författarna och Studentlitteratur, 2000), 60

³ *Aftonbladets* kvinnliga journalister, *Dokumentet – och vad hände sen?* (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1979), 10

⁴ *Aftonbladets* kvinnliga journalister, 1979:15

⁵ *Aftonbladets* kvinnliga journalister, 1979:18

⁶ *Aftonbladets* kvinnliga journalister, 1979:25

Maud Höste:

En av morgoncheferna var stenhård mot mig när jag kom och var ny: ”Du kan inte skriva, vad har du här att göra?” var ungefär det första han sa till mig. Då hade han inte sett något jag hade skrivit, men visste ändå. Det var läskigt att möta den attityden från en av cheferna. Han var full naturligtvis.⁷

Vi vill också ta upp boken *Audreyflickorna*, som tidigare forskning, skriven av Monika Björk. Vi är medvetna om att denna bok inte är vetenskaplig, men tycker ändå att den är värd att nämna därför att den på ett närmast satiriskt sätt beskriver miljön på *Expressens* redaktion under 1970-talet. Björk skriver på ett roligt och träffsäkert sätt om hur tydliga föreställningarna om vad som var kvinnligt eller inte var på redaktionen.

”Då gäller det att inte blinka. Det tas som svaghet. All svaghet är kvinnlig till sin karaktär, värd förakt och ska spottas på.”⁸

2.2 Översättarinnorna

Wendela Hebbe brukar kallas den första kvinnliga yrkesjournalisten och var verksam på *Aftonbladet* framförallt mellan åren 1841-1853. Hon skrev Sveriges första sociala reportage.⁹

I 1850-talets Sverige började de första kvinnliga journalisterna som översättare på tidningarna eftersom de ofta var duktiga på språk. Flera av dem skrev ”utrikesreportage” som egentligen till en början var baserade på deras egna brev till anhöriga eller dagboksanteckningar som förts vid utlandsvistelser. Fredrika Bremer är en av de mer framstående med sina Londonreportage.¹⁰

Då hamnade kvinnorna på utrikesavdelningen, där de antingen översatte artiklar från utländska tidningar, eller skrev egna skildringar från sina resor, ofta med social karaktär. De blev utrikeskorrespondenter.¹¹ Så fortgick det en bit in på 1900-talet.

Lotten Ekman, Vera von Kraemer och Anna Lisa Eriksson, senare kallade ”de tre pennskaften”, började också som översättarinnor¹², men blev snabbt vår tids första kvinnliga allmänreportrar. Detta var strax efter sekelskiftet. De skrev om annat än familj och utrikes. Anna

⁷ Aftonbladets kvinnliga journalister, 1979:37

⁸ Björk, Monika, *Audreyflickorna* (Falun: Albert Bonniers förlag, 2008), 81

⁹ Lundgren och Ney 2000:24

¹⁰ Lundgren och Ney 2000:35

¹¹ Lundgren och Ney 2000:37

¹² Lundgren och Ney 2000:64

Lisa Eriksson gjorde bland annat så kallade rollreporterjobb, hon följde olika personer i deras yrken och skrev om sina upplevelser. Lotten Ekman blev kåsör och reporter.¹³

Reportage av ”de tre pennskaften” behandlar familjeämnen; fattigdom, arbetslöshet, psykvården och sjuka, mode samt kulturområden; recensioner av litteratur och film. Många av kvinnorna gav också ut reportage och kåserier i bokform, eller skrev egna romaner.

Vid sekelskiftet dök också flera kvinnospalter upp i tidningarna,¹⁴ som handlade bland annat om mode och heminredning.

Länge såg de kvinnliga journalisternas arbeten ganska lika ut med socialreportage, krönikor, familjereportage och liknande, men under 1910-talet skedde en större förändring och aldrig förr hade så många kvinnor arbetat på tidningar. Visserligen slutade många för att övergå till veckotidningar, bland annat tidningen Idun som var en veckotidning av och för kvinnor. Veckotidningarna erbjöd bättre karriärer och plats för egna idéer i större utsträckning. Men nya kvinnor började hela tiden inom pressen.¹⁵

Detta följdes av en tid där reportaget och dess dramaturgi utvecklades, fler förstod vikten av att se även den kvinnliga publiken. Barnbilagor kom, och journalisterna började göra fler jobb på plats och inte bara från skrivbordet.¹⁶

Kvinnorätsfrågor togs upp i reportagen, bland annat av Ester Blenda Nordström, åren före den allmänna rösträtten, även om det inte var helt enkelt att skriva om.¹⁷

Redan vid sekelskiftet inleddes en upptakt till vad som skulle bli en ”professionalisering” av journalistyrket, då högre krav på facklig kunskap ställdes. Men genombrottet av ”professionaliseringen” skedde först på 1950-talet, då bland annat journalistiska yrkesutbildningar upprättades.¹⁸

2.3 Stjärnskotten Bang, Maud och Attis

Att skriva på ”kvinnosidan” var ingen karriärväg i den redaktionella hierarkin. Dessa tre kvinnor hittade sina egna sätt att komma runt ”kvinnosidan” och istället skriva om ämnen som betraktades ”manliga”.¹⁹

Barbro Alving, signaturen Bang, började på *Stockholms Dagblad* omedelbart efter studentexamen. Hon kom att bli Bang med hela svenska folket, framförallt då hon reste till inbördeskrigets Spanien under sina år på *Dagens Nyheter*. Bang ville ut i världen. Ändå ville

¹³ Lundgren och Ney 2000:66-67

¹⁴ Lundgren och Ney 2000:84

¹⁵ Lundgren och Ney 2000:125

¹⁶ Lundgren och Ney 2000:139-140

¹⁷ Lundgren och Ney 2000:142

¹⁸ Djerf-Pierre, Monika, ”Journalistikens kön – Fältets struktur och logik under 1900-talet”, (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2.2003), 35

¹⁹ Lundgren 2002:380

tidningarna inte skicka ut kvinnliga reportrar i krig, så under andra världskriget var hon hemma i Sverige och rapporterade om kungabröllop. Så fort kriget var över reste hon till Asien och rapporterade. Tillbaka i Sverige vägrade hon göra civilförvarstjänst och hamnade därför ett år i fängelse. Hennes dagboksanteckningar däriifrån blev ytterligare en artikelserie.²⁰

Maud Adlercreutz arbetade på *Aftonbladet* från 1932, under den period då ett tidningskrig pågick i Stockholm.²¹ Maud ville inte skriva på kvinnosidan, men skrev ändå mest om kvinnor och barn. Hennes adliga efternamn hindrade henne från att rapportera från finska vinterkriget, men annars skrev också hon många utrikesreportage.²²

Astrid Ljungström, Attis, konkurrerade med Bang om titeln som ledande kvinnlig utrikesreporter. 1938 började hon på *Svenska Dagbladet*, som hade så många kvinnliga skribenter att det under en tid kallades *Svenska Dambladet*. Till en början hamnade hennes artiklar om höjd beredskap innan kriget på kvinnosidan, men hon fick tillslut äran att rapportera från Finland under kriget. Ibland fick hon åka till Sverige för att rapportera om kungligheter och statsbesök. Efter kriget fortsatte hon sin karriär som politik- och utrikesreporter.

Vi kan konstatera att kvinnorna kom in på pressen tack vare sin språkliga begåvning, som översättare eller utrikesreportrar. Vidare skrev kvinnorna mest familj- och socialrelaterade reportage. Några som dock gick sin egen väg utanför kvinnosidorna var 1930-talets stjärnskrubenter, Bang, Maud och Attis.

Dessa tre kvinnor verkade visserligen inte inom kvällspressen, men det intressanta ur ett historiskt perspektiv är att de var bland de första kvinnorna som lyckades göra karriär utanför ”kvinnosidorna”.

3. Teori

Inspirerade av Kristina Lundgrens teorianvändning i sin avhandling *Solister i mångfalden*, utgår även vi ifrån Bourdieus teorier om *fältet*. Begreppet fält kan förstås som ett relationssystem, det vill säga ett system av maktrelationer. Ett fält uppstår enligt Bourdieu då en begränsad grupp individer och institutioner strider om något som är av gemensamt värde för dem.²³ I vår uppsats kommer vi tala om det journalistiska fältet, där kvällspressen är en del av det. På fältet har en persons *kapital* betydelse, som även detta är ett relationsbegrepp: kapitalet måste betraktas som en tillgång av andra för att ha något värde.²⁴ Det vill säga, för att man ska få en position på fältet, i

²⁰ Lundgren och Ney 2000:185-188

²¹ Lundgren och Ney 2000:199

²² Lundgren och Ney 2000:201

²³ Bourdieu, Pierre, *Kultur och kritik*, (Uddevalla: Daidalos, 1997), 11

²⁴ Bourdieu 1997:10

detta fall det journalistiska, behövs resurser i form av särskilda kapital som tillskrivs vara av värde på just det journalistiska fältet.

Kulturellt kapital mäts exempelvis genom ett kultiverat och bildat språkbruk och syftar även ofta till utbildning och utmärkelser. Det *sociala kapitalet* är exempelvis släktförbindelser, nätverkskontakter och klasstillhörighet.²⁵ Det *symboliska kapitalet* är det kapital som av sociala grupper inom ett fält gemensamt anses vara av värde. Det symboliska kapitalet kan vara olika typer av kapitalarter såsom exempelvis fysiskt eller ekonomiskt kapital, även kön kan betraktas som ett symboliskt kapital.²⁶ I vår kontext betraktar vi ”kvinnlighet” och skönhet som ett symboliskt kapital. Vi ser också kön, att vara kvinna, som ett symboliskt kapital.

Vi vill likt Lundgren använda Bourdieus fältteorier i relation till kön sett som en social variabelenhet.²⁷ Applicerar vi Lundgrens användning av Bourdieus teorier på vår studie kan vi se det som att egenskaper hos en kvinnlig journalist fungerar som ett kapital som är förändligt beroende på var individen befinner sig i det journalistiska fältet.²⁸ Med detta menar Lundgren att det könsbestämda kapitalet är en fördel inom vissa genrer, medan det kan ses som en nackdel inom andra, och till exempel hindra kvinnan att klättra inom yrket.²⁹

Begreppet *habitus*, som är den socialiserade kroppen, använder Bourdieu för att förklara hur en människa är och hur hon handlar utifrån de yttre faktorer och sammanhang hon har formats av.³⁰ I vår uppsats använder vi habitus genom att förstå vad den kvinnliga journalisten skriver om utifrån var i det sociala rummet hon är placerad. Habitus kan som sagt beskrivas som en persons val och handlingsmönster. Dessa är inlärda och leder till att personen gör speciella val utifrån detta.³¹

Bourdieu talar även om konkurrens inom ett fält, vilket är relevant för oss att i vår uppsats då de två kvällstidningarna, *Aftonbladet* och *Expressen* är varandras största konkurrenter. Den journalistiska yrkesrollen sätter skribenterna i en personlig konkurrenssituation eftersom tidningens existens och överlevnad bygger på den vardagliga konkurrensen om att få flest läsare.³²

Monika Djerf-Pierre talar om kampen på fältet, när det gäller kvinnans inträde i journalistyrket. Hon menar att kvinnorna kom in på pressen på männens villkor. Kvinnans

²⁵ Bourdieu 1997:10

²⁶ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft, Bidrag till en handlingsteori* (Uddevalla: Daidalos, 2004), 97

²⁷ Lundgren 2002:28

²⁸ Lundgren 2002:28

²⁹ Lundgren 2002:28

³⁰ Bourdieu 1997:43

³¹ Lundgren 2002:43

³² Lundgren 2002:28

kompetenser ansågs till en början vara kompletterande istället för konkurrerande. Könen konkurrerade till än början inte om samma saker inom yrket.³³

I vår studie är begreppet ”kvinnlighet” centralt. Vi använder Yvonne Hirdmans tolkning av genus. Hon menar att människan föds med sitt kön, medan genus är socialt konstruerat. Med andra ord ser vi kvinnligheten som något som skapas människor emellan.³⁴

Monica Löfgren Nilsson har också skrivit kapitlet *Att göra skillnad – kvinnors betydelser och villkor i svensk nyhetsjournalistik* i forskningsavhandlingen om kön och journalistik, *Kvinnor och medier – rapport från ett seminarium*, som vi tycker är användbart för att problematisera vilka ämnen som anses manliga och kvinnliga inom journalistiken. Hon skriver att ämnen som brott, näringsliv, politik, teknik, ekonomi, utrikesnyheter, vetenskap och sport, traditionellt anses manliga, medan human interest, kultur, miljö, konsumentfrågor, samt sociala frågor som inkluderar utbildning, vårdfrågor, barnomsorg och bostäder anses kvinnliga.³⁵ En del av dessa begrepp har vi också använt i vår kvantitativa studie av tidningsartiklar skrivna av kvinnor för att precisera ämnesområden.

Vi vill också ta upp Denis McQuail som en medieteoretiker. Han skriver att medier bör reflektera samhällsstrukturen; språk, kön, etnicitet, kultur, politik, religion och övertygelser. Detta sker mer eller mindre proportionerligt.³⁶ Män som kön är överrepresenterade i kvällspressen. McQuail har en teori om att detta håller på att ändras i och med att nyhetsbedömningen blir ”kvinnligfierad”, alltså mer trivialt, personifierat och sensationsartat, attribut som man anser feminina. McQuail har också tagit upp exempel på kvinnliga och manliga ämnesområden. Ämnen som enligt honom anses manliga är sport, politik och ekonomi.³⁷

4. Metod

Begreppet empirisk forskning tas upp i *Metodpraktikan*, och går ut på att förklara ett samhälleligt fenomen.³⁸ I vårt fall utgår vi från fenomenet att det genom tiden mest varit män som arbetat med kvällspressen och också format innehållet.

Vår undersökning av kvinnorna på kvällspressen har två delar; en kvalitativ och en kvantitativ. För att förstå hur kvinnorna uppfattat sin yrkesroll och utvecklats inom denna har vi gjort kvalitativa forskningsintervjuer med fem kvinnliga journalister. Enligt *Metodpraktikan*

³³ Djerf-Pierre, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2. 2003: 34

³⁴ Hirdman Yvonne, *Genus: om det stabilas föränderliga former*. 2., [rev.] uppl. (Malmö: Liber, 2003), 11

³⁵ Jarlbro, Gunilla & Näslund Dahlgren, Anna (red.) *Kvinnor och medier: rapport från ett seminarium*. (Stockholm: Institutet för mediestudier, 2000), 8 och 12

³⁶ McQuail, Denis – *McQuails' mass communication theory*, (Cornwall: Sage Publications (CA), 2005), 198

³⁷ McQuail 2005:122

³⁸ Esaiasson, Peter, m.fl. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad* [rev.] uppl. (Stockholm: Norstedts juridik, 2007), 35

används samtalsintervjuer för att förstå den intervjuades livsvärld, och i syftet att utveckla en teori, genom att utgå från ett fenomen.³⁹

Forskningsintervjuerna är huvuddelen av vår forskning och har därför också fått mest utrymme i uppsatsen. Dessutom har vi som komplement till detta gjort en kvantitativ och en kvalitativ innehållsanalys av tidningsartiklar ur de båda kvällstidningarna, *Aftonbladet* och *Expressen*. Kvantitativ innehållsanalys har vi använt för att undersöka frekvensen av texter producerade av kvinnor, och utrymmet de fått. Variabler är i vårt fall kvinnliga och manliga bylines.⁴⁰

Den första delen av 1900-talet har vi täckt upp med litteratur, då det inte har varit möjligt att täcka in perioden med hjälp informanter.

4.1 Kvantitativ innehållsanalys

Kvantitativ innehållsanalys används för att undersöka innehållet i en skriftlig framställning. Undersökningen baseras på jämförbara uppgifter som går att analysera med siffror. Det kan handla om när man vill ta reda på hur ofta något förekommer i tid och rum. Vi har ställt frågan hur många gånger kvinnliga bylines förekommer i varje tidning. Det handlar också om hur stor textmassa som ägnas åt olika kategorier.⁴¹ Våra analysenheter är tidningsartiklar i *Expressen* och *Aftonbladet*.⁴²

Kvantitativa innehållsanalyser är släkt med kvalitativa innehållsanalyser, som används när man vill ha svar på frågor om förekomsten av olika typer av innehållsliga kategorier i ett material.⁴³

Vi har tittat på tidningsartiklar skrivna av kvinnor genom att göra nedslag i olika decennier och göra kvantitativa innehållsanalyser och kvalitativa textanalyser av dessa. Vi ville förstå tankestrukturen bakom artikeln: Varför skriver den kvinnliga skribenten som hon gör?

Vi har tittat på *Expressen* och *Aftonbladet* från den 15 november år 1960, 1970, 1980 och 1990, totalt åtta tidningar inklusive bilagor. Vid urvalet tänkte vi oss ett datum då redaktionsarbetet är som mest ”normaliserat”, alltså inte kring semestertider eller högtider.

Tiden före 1960-talet får täckas upp av tidigare forskning, då egna textanalyser hindras på grund av att de flesta skrev under signatur.⁴⁴ Till en början ville vi analysera tidningsartiklar från 1940 och framåt, vilket vi fann ogenomförbart, eftersom det inte gick att utläsa vilka artiklar som

³⁹ Esaiasson m.fl. 2007:286

⁴⁰ Esaiasson m.fl. 2007:227

⁴¹ Esaiasson m.fl. 2007:223

⁴² Esaiasson m.fl. 2007:227

⁴³ Esaiasson m.fl. 2007:223

⁴⁴ Lundgren och Ney 2000:39 och 58

faktiskt skrivits av kvinnor. Detta fenomen återfinns ända in på 1950-talet, något vi upptäckte när vi gick igenom gamla nummer av *Expressen* och *Aftonbladet* i Kungliga biblioteket i Stockholm. Signaturer, pseudonymer, endast efternamn eller helt utlämnad byline är problem vi stött på i jakten på de kvinnliga skribenterna. Först på 1960-talet kunde vi se att bylines blev mer regel än undantag och därför valde vi att inleda vår studie där.

Studien gick ut på att räkna bylines och kategorisera dem under ”kvinnor”, ”män” eller ”vet ej”. Vi räknade inte fotografernas byline och avsändarens namn på insändare. ”Vet ej”-kategorin användes för namn som vi kände oss osäkra på om det var en man eller kvinna. Vi gjorde också noteringar av saker som vi lade märke till när vi gick igenom tidningarna, till exempel att sex- eller abortfrågor blev vanligare ämnen jämfört med tio år tidigare. Efter sammanställningen kunde vi räkna ut hur många procent av samtliga bylines som var kvinnliga skribenter. Samtliga artiklar som var skrivna av kvinnor, totalt 65 stycken, skrev vi ut för att sedan kategorisera och analysera innehållet i dem.

Vi skapade en kodbok med variablerna sidnummer, eventuell vinjett, storlek på artikel och ämnesområde. Varje artikel förde vi sedan in i en kodblankett.⁴⁵ Sidnummer har vi valt att ha med då vi tror att ett lägre sidnummer är en bättre placering och innebär att artikeln har större nyhetsvärde. Ibland har sidnumret saknats, till exempel på TV-sidorna längst bak i tidningen, men vi har varit noga med att redovisa artiklarna i kronologisk ordning på kodblanketten, så att man ändå kan se var i tidningen artikeln är placerad. Vinjetten har vi tagit in eftersom vi vill visa tydligt på att kvinnor fått mer utrymme under vinjetter som nöje, kultur och familj.

Vår innehållsanalys av texterna har gått ut på att ta reda på vad den kvinnliga journalisten skriver om för att utifrån Bourdieus teorier se var på det journalistiska fältet hon rör sig.⁴⁶

4.2 Definitioner av ämnesområden

Eftersom vi ville undersöka vilka ämnen kvinnorna skrev om har vi delat in artiklarna utifrån Lennart Weibulls och Monika Djerf-Pierres definitioner av ämnesområden i boken *Spegla, granska, tolka*. Dessa definitioner passar in i vårt material och de första sju kategorierna anses vara manliga ämnen. Vi har också lagt till två egna kategorier som vi ansåg nödvändiga att belysa eftersom de är vanligt förekommande i vår undersökning; ”familj” och ”nya kvinnoämnen”.⁴⁷

⁴⁵ Se bilaga 2.

⁴⁶ Lundgren 2002:43

⁴⁷ Djerf Pierre, Monika & Weibull, Lennart, *Spegla, granska, tolka: aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. (Stockholm: Prisma, 2001), 372-373

Politik: Nyheter om politiska partier, demokrati, valfrågor, och riks- och kommunalrapportering.

Ekonomi: Nyheter om räntor, inflation, budget, skattefrågor och arbetsmarknaden.

Brott: Nyheter om brott, polisärenden, tingsrätt och domstol.

Miljöfrågor: Nyheter om miljöfrågor, till exempel klimatförändringar.

Näringsliv: Nyheter om privat näringsliv, som aktiemarknaden, börsen och företagskriser.

Sport: Nyheter om sport.

Vetenskap: Nyheter om uppfinningar, teknik och medicin.

Sociala frågor: Nyheter om sjukvård, barnomsorg, invandring, bostäder och utbildning.

Kultur: Nyheter om teater, opera, litteratur, film och musik.

Human interest: Lättsamma nyheter, bland annat djur på zoo, evenemang och kuriosor.

Övrigt: Nyheter som inte passar in under de andra kategorierna, exempelvis medier och kyrka.⁴⁸

Familj: Artiklar av lättare karaktär om bland annat hushållstips, inredning och mode. Här platsar också frågespalter som tar upp familjerelationer och samlivsfrågor.

Nya kvinnoämnen: Nya ämnen som kvinnorna började skriva om på 1970-talet såsom feminism, sex, aborter och våldtäkt.

4.3 Kvalitativa samtalsintervjuer

Samtalsintervjuer kändes självklart för vår del, eftersom de är att föredra vid komplexa frågor där svaret behöver förklaras.⁴⁹ Att ställa frågor på ett annat sätt, till exempel via e-post eller enkät då vi inte ges möjlighet att ställa följdfrågor eller omformulera oss, kändes därför inte relevant. Fokus har legat på att ta reda på hur olika kvinnliga journalister upplever och tänker om sina yrkesroller och hur de har påverkat sina liv och yrkesroller i kvällspressens manliga miljö. Därför har vi främst fokuserat på de kvalitativa samtalsintervjuer vi har gjort med kvinnliga journalister i olika åldrar. Detta för att klargöra deras personliga tankestrukturer och upplevelser som kvinnliga kvällspresskribenter. Vi har också intervjuat en man som arbetat på *Expressen*, Lars Flodström, men han gav oss mest en historisk bakgrund till hur det var att arbeta på tidningen. Lars Flodström är inte med i resultatredovisningen.

Vi har försökt att välja informanter för att få med ett stort åldersspann, men ändå med fokus på de händelser som ägde rum på redaktionerna under 1970-talet. Vi har inte tagit med journalister födda 1950 och senare, eftersom vi främst ville fokusera på förändringarna på redaktionerna under 1970-talet, men även eftersom vi anser att de journalister vi talat med som är

⁴⁸ Djerf-Pierre och Weibull 2001:372-373

⁴⁹ Esaiasson m.fl. 2007:266

födda på 1930- och 40-talet kan se vilka skillnader som uppstått sedan dess. De flesta av dem är fortfarande verksamma inom yrket, även om de inte arbetar redaktionellt längre, därför anser vi att de täcker upp även nutid. Vi är medvetna om att detta kan ses som en brist i arbetet, önskvärt hade kanske varit att intervjua en eller flera personer födda på 1970- och 80-talet, som kommit ut på arbetsmarknaden efter att de största förändringarna redan ägt rum.

Vi stämde träff med informanterna på neutrala platser, som caféer, där det gick att tala ostört med dem, utom med två personer som vi träffade i deras bostäder. Vi tyckte inte att det fanns något problem i att ha en intervju hemma hos informanten, eftersom våra intervjuer i huvudsak gick ut på att försöka lära känna personen och dennes tankesätt. Därför lät vi heller inte skynda på intervjuerna. Våra intervjuer varade mellan 75 minuter och fyra timmar.

För att vara säkra på att vi inte glömde något viktigt, och ge alla informanter en chans att tala om samma saker, hade vi ett frågeformulär med likadana frågor till samtliga.⁵⁰ Frågorna var av både öppen och slutna karaktär. De slutna och korta frågorna använde vi för att få en överblick över sakfrågor som årtal och utbildning. Öppna frågor, alltså frågor utan fasta svarsalternativ, lämpar sig annars bäst där man vill ha svar på hur en person upplevt en situation.⁵¹ Frågorna har varit utgångspunkt för ett samtal, och följdfrågor har varit ett naturligt och oundvikligt inslag i våra samtalsintervjuer. Vi har utgått från femton grundfrågor och sedan justerat dessa. Vi har anpassat våra frågor då våra olika informanter kommer från olika tidningar och arbetade där under olika perioder. Dessutom ville vi ibland ställa frågor om den specifika personen som vi intervjuade. Vi har ändå valt att lägga frågeformuläret som en bilaga för att visa den ramen vi utgick ifrån.

Ingen av informanterna hade något emot att deras namn skulle bli publicerade i uppsatsen, så några etiska problem med att skriva ut deras namn tycker vi inte att det finns. Samtliga var hjälpsamma och ledde oss vidare till namn på personer att kontakta, eller litteratur och artiklar som kunde passa vårt syfte.

Vi har redovisat vårt resultat utifrån våra fyra delfrågor. Samtliga fem kvinnor har fått komma till tals under varje frågeställning. Självklart tar vissa mer plats under en del frågor, men detta beror på att kvinnorna var olika aktiva i kvinnorörelsen, och hade olika roller på sina respektive redaktioner. Trots detta tycker vi ändå att det är viktigt att alla uttalar sig under respektive fråga.

Nedan följer en kort sammanställning av våra informanter:

Lars Flodström, född 1940, arbetade på *Expressen*.

Kerstin Matz, född 1930, började på *Expressen* 1956, läste franska, pedagogik och konsthistoria på Uppsala Universitet.

⁵⁰ Se bilaga 1

⁵¹ Esaiasson m.fl. 2007:266 och 277

Annette Kullenberg, född 1939, började på *Aftonbladet* 1977, läste litteraturvetenskap, engelska, nordiska språk och pedagogik på Uppsala Universitet.

Cecilia Hagen, född 1946, började på *Expressen* 1973, växte upp utomlands i diplomatfamilj, gick internatskola, samt Journalisthögskolan i Stockholm.

Maria-Pia Boëthius, född 1947, började på *Expressen* 1967, gick på universitet i Frankrike, tog studenten på kvällsgymnasium.

Åsa Moberg, född 1947, började på *Aftonbladet* 1968, kunde läsa franska, tyska, engelska, norska, danska samt även spanska hjälpligt.

4.4 Källkritik och studiens avgränsning

Våra fem kvinnliga informanter har till största delen förmedlat sina upplevelser av att vara kvinnlig journalist på kvällspressen. Vårt resultat bygger på deras utsagor, upplevelser på arbetsplatsen och känslor kring sitt yrke. Informanterna talar för sig, och vi har varit noga med att skriva ut vem som säger vad, men de representerar också en grupp kvinnor. Informanterna kan tyckas vara få, men vi har velat fokusera på att göra grundliga, och längre, intervjuer med kvinnorna för att komma närmare och förstå deras tankar och hinna höra deras historier.

Vi skriver i vår teoretiska utgångspunkt att vi ser på våra informanter som representanter av en större grupp kvinnliga journalister. Det vi vill säga är att våra informanter har delgett oss sina personliga vittnesmål, och att deras utsagor kanske inte är en objektiv sanning, utan man måste förstå vårt resultat utifrån de historier vår uppsats bygger på. Dessa historier har vi fått berättade för oss av informanterna.

Trots att de få kvinnor vi har intervjuat inte kan representera en hel kvinnlig journalistkår, anser vi att deras berättelser har tyngd, eftersom vi har gått till primärkällan.⁵² Deras erfarenheter är inte allas erfarenheter, utan de var *där* det hände och *när* det hände. De vi har pratat med drev på kvinnorörelsen, med sitt yrke som verktyg.

Tendenskriteriet, det vill säga under vilka omständigheter en berättelse blivit till; Vi prövar inte äktheten i våra informanters framställning av enskilda händelser som vi tar upp i vår uppsats, utan vi vill lyfta fram deras personliga beskrivningar av händelserna och arbetsplatsen.⁵³

Vi har inte hört männen på kvällspressen om deras upplevelser av händelserna, men det har heller inte varit vårt syfte.

Vi har i våra intervjuer valt att stanna några år efter kvinnorörelsens genombrott på kvällspressen, ungefär 1980, medan vår kvantitativa studie stannar på 1990-talet. Vi var först inne

⁵² Esaiasson m.fl. 2007:319

⁵³ Esaiasson m.fl. 2007:321

på att ha med en nutidsaspekt, men anser att studien skulle bli för bred och att det skulle vara en studie i sig.

5. Resultat av kvantitativ undersökning

Vi har gjort en kvantitativ undersökning av sammanlagt åtta tidningar inklusive bilaga, varav fyra från *Aftonbladet* och fyra från *Expressen*. Vi gick igenom tidningarna som gavs ut den 15 november åren 1960, 1970, 1980 och 1990. Vi ville se hur många av artiklarna i tidningarna som var skrivna av kvinnor respektive män och räknade därför antalet bylines i respektive tidning. Vårt resultat redovisas nedan.

Tidning	Män	Kvinnor	Vet ej	Andel kvinnor*	Total andel kvinnor*
Aftonbladet 15 nov 1960	25	3	3	11%	11%
Expressen 15 nov 1960	28	5	0	15%	15%
Aftonbladet 15 nov 1970	38	4	2	11%	13%
bilaga	7	3	0	30%	
Expressen 15 nov 1970	39	5	0	13%	17%
bilaga Gud i Sverige	11	5	0	45%	
Aftonbladet 15 nov 1980	30	9	1	23%	23%
Expressen 15 nov 1980	34	9	0	26%	26%
Aftonbladet 15 nov 1990	39	13	2	25%	25%
Expressen 15 nov 1990	39	8	0	17%	19%
bilaga TV	16	4	0	20%	
* Avrundat till närmsta heltal, vet ej är inte inräknat					

Figur 5.1.

Vi har också tittat på vad kvinnorna skrivit om och var på det journalistiska fältet. En komplett kodblankett finns i bilagan, här nedan redovisar vi en summering och tolkning av materialet vi gått igenom.

5.1 1960

Signaturer, alltså inte fullständigt utskrivna namn, och initialer, och ibland helt utelämnad byline, är fortfarande vanligt förekommande i tidningen, därav ett lägre antal bylines, både manliga och kvinnliga, än de senare åren vi undersökt. Fyra av totalt åtta artiklar skrivna av kvinnor passar in under ämnesområdet kultur. Två går under kategorin familj, en artikel under human interest. Kvinnornas artiklar handlar om hushållsekonomi, inredning, mode och kultur samt sociala

reportage. Den enda avvikande artikeln är en politisk krönika i *Expressen*. Merparten av kvinnliga bylines i *Expressen* återfinns dock under vinjetten *Expressfamiljen*. Under vinjetten *Folk i farten* i *Aftonbladet* finns två artiklar skrivna av kvinnor. Denna sida är det nästan bara kvinnor som skriver på, och den ansågs vara en skräpavdelning. Ingen av artiklarna 1960 överstiger ett omfång på en halvsida, de flesta är endast notiser.

5.2 1970

Vår studie visar att kvinnorna har skrivit totalt 17 artiklar, varav sex om kultur, tre om sociala frågor, en om familj, en om human interest, två övrigt och en om politik. Tre artiklar handlar om det vi valt att kalla nya kvinnoämnen, vilket är nytt. Fler artiklar handlar nu om abort, p-piller, sex och samlevnad. Kvinnorna skriver sociala reportage, krönikor, recensioner i kultursidorna och någon enstaka nyhetsartikel. Även om det inte syns i resultatet (kodboken) av vår undersökning vill vi poängtera att även om kvinnorna skriver många recensioner från teaterföreställningar, drar de nu in en moralisk aspekt när de diskuterar innehållet i dem. Diskussioner om manligt och kvinnligt och sex får utrymme i recensionerna.

Tre spalter skrivna av kvinnor är publicerade, varav två handlar om nya kvinnoämnen och en om familj. I både *Aftonbladet* och *Expressen* har kvinnliga journalister fått hela uppslag, dock vill vi markera att detta är i bilagorna, där kvinnor generellt har mer utrymme jämfört med huvudtidningen, som man kan se i figur 5.1. Vi kan för övrigt också se att kvinnorna fått tre helsidor, sedan är deras material ganska jämnt fördelat mellan halv- och fjärdedelssidor.

Vi vill nämna att en stor insändare, som vi ju inte räknar med i vår undersökning, om abort var publicerad i *Aftonbladets* huvudtidning, samt två spalter i *Aftonbladet* som låg bredvid varandra; Vin & Sprit-spalten, skriven av en man, och Vett & Etikett-spalten, skriven av en kvinna.

5.3 1980

Totalt 15 artiklar, varav sex om kultur, två politik, en om nya kvinnoämnen (en spalt), två om sport (varav en är en spalt), en om familj, en om human interest och en om sociala frågor. För första gången i vår studie kan vi se en artikel om brott som är skriven av en kvinna. Fortfarande faller många av artiklarna skrivna av kvinnor in under ämnesområdet kultur, men i likhet med 1970 snuddar dessa artiklar ofta vid feminism, som får mer och mer utrymme i båda tidningarna.

Utrymmesmässigt har kvinnorna två spalter, fyra helsidor och därefter mestadels fjärdedelssidor. Vi kan se att kvinnor generellt har fått mer utrymme, både som skribenter, men också innehållet i tidningen är mer för kvinnor, och utbrett över hela innehållet, inte nedbantat till en "kvinnosida". Samlevnadsspalter, ledare om feminism och kvinnokonferenser och

abortdebatter (*Aftonbladet*) syns i tidningen. Kvinnorna skriver fortfarande mycket kulturartiklar, men också politiska artiklar. Fler artiklar handlar också om kvinnor.

5.4 1990

Vi hittade 25 artiklar skrivna av kvinnor, varav 11 handlade om kultur, två om human interest, två om ekonomi, fyra om sociala frågor, två om brott, en om politik, en om nya kvinnofrågor och en övrigt. Ett helt uppslag, som faller under kategorin vetenskap, handlar om ultraljudsbilder. Men denna artikel skulle också kunna ses som en typ av ”nya kvinnoämnen”-artikel alternativt familj.

Utrymmesmässigt har kvinnorna i övrigt fått två spalter, sex helsidor och fem halvsidor. Vi vill poängtera att den artikel som vi placerat i kategorin nya kvinnoämnen endast är en notis. Fortfarande handlar många artiklar skrivna av kvinnor om kultur, men många av dessa är 1990 endast i notisform. Kvinnorna har alltså brett ut sig mer inom andra ämnesområden. Kvinnor skriver nu om politik och ett antal nyhetsartiklar. Många sociala artiklar är skrivna av kvinnor; barn och föräldrar, skolfrågor och ekonomitips för familjen tas upp.

Vi lade märke till att debattsidan i *Aftonbladet* hade en kvinnlig redaktör, Judith Jäderberg. Artiklar om invandrare syns till skillnad från tio år tidigare. En krönika skriven av en kvinna med stor bildbyline återfinns i *Aftonbladet*.

5.5 Sammanfattning

Åren 1960 och 1970 är ganska lika om man ser till andelen kvinnliga bylines, mellan 11 procent och 17 procent av samtliga bylines är kvinnor. 1980 och 1990 har ungefär lika stor andel kvinnliga skribenter, med mellan 19 procent och 25 procent kvinnliga bylines.

Det vi kan se utifrån de tidningar vi tittat på är att mellan 1970 och 1980 skedde en förändring. Antalet kvinnliga bylines i förhållande till manliga ökade. Vi kan se att kvinnorna inte bara blev fler på tidningarna, utan att deras artiklar blev mer centralt placerade i tidningen. Rent procentuellt, om man räknar antalet bylines, har det inte skett en dramatisk förändring i antal kvinnor om man jämför år 1990 med 1960, och vi anser andelen kvinnliga bylines 1990 vara lägre än väntat.

Vår allmänna uppfattning när vi går igenom en tidning från 1990, jämfört med 1960, är att kvinnorna brer ut sig mer. Kvinnornas artiklar har blivit längre, fått en centralare plats i tidningen, och de handlar om tyngre, tidigare betraktade som manliga, ämnen. Kvinnorna skrev inte om manliga fastighetsmäklares ekonomiska problem på 1960-talet. 1980 blir det vanligare att kvinnor skriver nyhetsartiklar, även om de är av kulturell karaktär. Från att på 1960-talet mest ha synt på familjesidorna, brer kvinnorna ut sig mer och mer.

Vi kan utifrån vår studie se en nedåtgående trend angående den kategori vi kallar nya kvinnoämnen. Från att 1970 ha skrivit tre stora artiklar inom detta område hittar vi 1990 endast en notis.

1990 börjar tidningarna bli mer sensationsartade men också mer personifierade, attribut som McQuail tillskriver som kvinnliga.⁵⁴ Sensationsämnena ser vi tydligt i artiklar som handlar om kändisars vänner, och personifiering av skribenterna och även tidningen har växt fram i form av stora bildbylines, som ska sälja tidningen.

Slutligen kan vi också konstatera att ingen av de 65 artiklar som vi gått igenom faller in under ämnesområdena ”näringsliv” och ”miljöfrågor”. På 1980- och 90-talet kan vi se en ökning av artiklar skrivna av kvinnor som handlar om brott.

Då studien är begränsad i dess omfång ska resultatet av denna endast ses som en antydning om hur det har sett ut och i vilken riktning kvällspressen har utvecklats. Vi är medvetna om att siffrorna skiljer sig från dag till dag, och att vi skulle få mer precis statistik om vi tittade på en hel vecka i sträck. Men vi tycker ändå att siffrorna ger en fingervisning om att kvinnorna blev fler på kvällspressredaktionerna efter 1970-talet.

6. Resultat av kvalitativa samtalsintervjuer

Vi har valt att bygga upp vårt resultat utifrån våra fyra delfrågor:

- Hur kom kvinnorna in på kvällspressen?
- Hur upplevde den kvinnliga journalisten sin arbetsplats?
- På vilket sätt upplever den kvinnliga journalisten att hennes ”kvinnlighet” har använts i kvällspressen?
- Vilka avtryck har den kvinnliga journalisten gjort i kvällspressen?

Genom att besvara dessa fyra frågeställningar ämnar vi att se dessa som en helhet för att besvara vår uppsats huvudfråga:

- Hur upplever den kvinnliga kvällspressjournalisten att hon påverkats genom den (manligt dominerade) redaktionella miljö hon har vistats i?

6.1 Hur kom kvinnorna in på kvällspressen?

Efter andra världskriget var Sverige ett av världens rikaste länder. Det fanns en stor efterfrågan på arbetskraft i landet, för att kunna exportera produkter som järn och stål till övriga Europa.

⁵⁴ McQuail 2005:122

Jobben blev fler, och för att klara efterfrågan togs kvinnor och gästarbetare in på arbetsmarknaden som reservarbetskraft. Detta gällde även för tidningsredaktionerna.⁵⁵

6.1.1 Kerstin Matz

Några journalisthögskolor fanns inte när Kerstin Matz läste på Uppsala Universitet, utan hon läste andra franska, pedagogik och konsthistoria, och var samtidigt med i *Akademiska Journalistklubben* på universitetet. Hennes studiekamrater Anders Enmark och Pelle Arnstedt lärde henne att läsa *Expressen* och ”sälja sig själv”. Det var svårt att få sommarvikariat som journalist, och Kerstin Matz som haft ett sommarvikariat på *Dagens Nyheter* 1956 fick inte stanna där efter sommaren, då de hade ”tillräckligt med kvinnliga reportrar”.

Expressen var det ouppnåeliga, alla ville dit. Det var en ung fräsch tidning som skrev allt precis rakt ut. Jag ville inte dit, utan hellre till en morgontidning.⁵⁶

Kerstin Matz började arbeta på *Expressen* 1956, hon tilltalades främst av arbetstiderna. Som morgonpigga lockades hon av att kunna börja tidigt på morgonen för att sedan gå hem tidigt. Kerstin Matz ersatte en annan kvinna som tidigare arbetat där. I platsannonsen stod ungefär ”Vår kvinnliga reporter ska gifta sig och flytta till Paris. Nu söker vi hennes efterträdare”. De gamla studiekamraterna Anders Enmark och Pelle Arnstedt fanns redan på *Expressen*, och det är möjligt att de bad om att man skulle titta extra på hennes ansökan.

Under några års tid var Kerstin Matz ensam kvinna på redaktionen. De kvinnor som arbetade på *Expressens* familjesidor satt i en annan byggnad. Det fanns också en kvinnlig utrikeskorrespondent som var stationerad i London, Brita Håkanson. Men henne träffade Kerstin Matz inte på under sina första år.⁵⁷

6.1.2 Maria-Pia Boëthius

Maria-Pia Boëthius började på *Expressen* 1967. Hon klev in på kontoret utan föranmäld tid, bad om jobb och blev anställd en månad på prov. Hon fick göra allt möjligt, för att ledningen skulle se vad hon gick för. Boëthius berättar att alla var hjälpsamma, och hon frågade gärna de äldre kvinnliga kollegorna om hjälp, särskilt Kerstin Matz, som hon beskriver som mycket intellektuell.

⁵⁵ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁵⁶ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁵⁷ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

Efter två veckor fick Maria-Pia Boëthius göra ettan och löpet, och fick höra att hon var ett ”medialt geni”.⁵⁸

Det fanns en enorm stöttning uppifrån för att få ut kvinnor i arbetslivet. Det fanns inget motstånd. Vi vågade för att kvinnor plötsligt var önskade.⁵⁹

Maria-Pia Boëthius började arbeta på sidan *Expressfamiljen*. De var tre kvinnor som skrev om ”kläder, fotsvett och familjeproblem”. *Expressfamiljen* var samma sida som tidigare hetat *Kvinnosidan*. På *Expressfamiljen* fick kvinnorna skriva fritt och skapade nytt.⁶⁰

6.1.3 Åsa Moberg

Åsa Moberg, som var kunnig inom ett antal språk, var på *Aftonbladet* från 1968 till 1980. Det gick till en början ett envist rykte om att hon skulle haft ett förhållande med den dåvarande chefredaktören. Sanningen var enligt henne att hon lämnade in en artikel, ett inlägg till Vietnamdebatten, som skulle publiceras på kultursidan. Ledningen uppskattade det hon skrev och hon fick jobb på redaktionen som kolumnist, trots att hon inte tänkt bli journalist. Hon menar på att kvinnorna kom in på pressen tack vare sina språkkunskaper från början, och att det ”alltid har varit så”. Hon är övertygad om att hon själv hade hjälp av att hon kunde tre språk förutom svenska.

Åsa Moberg upplevde också att hon blev anställd liksom flera andra kvinnor under denna tid eftersom det fanns ett yttre samhälleligt missnöje om den manligt dominerade kvällspressen. Fler kvinnor efterfrågades vilket ledningen lyssnade till.⁶¹

6.1.4 Cecilia Hagen

Cecilia Hagen började på *Expressen* 1973. Hon hade en hög utbildning och kom från en diplomatfamilj, något hon tror att man ska ligga lågt med.

De flesta kvinnorna var inga ”Svenssons”, men killarna var det.⁶²

Hon blev anställd direkt och hade jobbat på *Veckojournalen* innan i tre år. På den tiden var kvällspressen ett mer eftertraktat jobb för en ung journalist än veckopressen. Det var mycket

⁵⁸ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁵⁹ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁶⁰ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁶¹ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

⁶² Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

lättare att få jobb än i dag. Cecilia Hagen jobbade till en början natt, och på nattsiftet fanns bara manliga chefer.

1975 började tidningen med spalter på nöjessidorna, och Cecilia Hagen fick skriva två spalter i veckan. Det skulle vara något som var kul att läsa. Hon gjorde också intervjuer med skådespelare, söndagsbilagor och även andra jobb.⁶³

6.1.5 Annette Kullenberg

Annette Kullenberg arbetade fortfarande på *Svenska Dagbladet* på 1960-talet. Först år 1977 började hon på *Aftonbladet*.⁶⁴

Jag blev värvad som profil till *Aftonbladet*, över en middag på Operakällaren. Ett kriterium för att få ett jobb var att man kunde skriva, åtminstone för mig. Det var lätt att få jobb. Jag var en stor stjärna, jag var bäst. Bra texter och talang var efterfrågade. Alla var på jakt efter bra ”pennor”.⁶⁵

Aftonbladet låg lägst utbildningsmässigt, enligt Annette Kullenberg. Ändå tillhörde kvinnorna övre medelklass, medan männen kom från arbetarklassen. Man rekryterade män som radskrivare inom sport utifrån landet. De fick till en början rapportera om sport från sin hemort.

Annette Kullenberg upplever att hon fick ett ganska specialdesignat jobb när hon började, eftersom hon var en känd skribent redan då. Hon jobbade med söndagsbilagan *Magasinet*. Den var som en kulturtidning, med litterära reportage och satirer. Hon arbetade aldrig som nyhetsreporter på *Aftonbladet*, vilket hon gjorde under åren på Svenska Dagbladet. Istället gjorde hon bilagor, samt skrev kolumner i veckodagarnas utgåvor av tidningen.⁶⁶

Att så många kvinnor började tror jag beror på att det är ett yrke som går att kombinera med familj. Det är dessutom socialt accepterat att arbeta på tidning, skriva romaner eller noveller, som kvinna.⁶⁷

6.1.6 Sammanfattning

Samtliga av våra informanter säger att kvinnorna som började på kvällspressen generellt hade en högre utbildning än männen. Kvinnorna tillhörde övre medelklass, medan männen kom från arbetarklassen. De tog sig in på kvällspressen många gånger tack vare samma begåvning som de

⁶³ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

⁶⁴ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁶⁵ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁶⁶ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁶⁷ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

första journalisterna hade; sin språkliga begåvning. Dessa kvinnor var enade med en hög social ställning och en akademisk utbildning. Dessa faktorer fungerade som socialt och kulturellt kapital i det journalistiska fältet.

6.2 Hur upplevde den kvinnliga journalisten sin arbetsplats?

6.2.1 Den alkoholiserade kvällspressen

1960-talets Stockholm var en tid då samtliga morgon- och kvällstidningar hade sina kontor i de gamla Klarakvarteren. Samtliga av våra informanter återger att detta var en tid då journalister gick ut och drack alkohol på krogen i kvarteret efter att tidningen gått i tryck. Här träffade man på kollegor både från den egna tidningen och också de andra.

Det var ju en väldigt manlig nyhetsledning och fortfarande krökade en del av killarna, jag kommer ihåg ett gäng som gick iväg varje lunch och drack.⁶⁸

På *Aftonbladet* hade man mellanöl i automaten på redaktionen. Journalisterna drack på jobbet, och många journalister var alkoholiserade. När Annette Kullenberg började 1977 fick hon ett stort rum som hade en soffa. Hon fick lära sig att en advokat som hade nyckel ibland sov över på denna soffa. I rummet intill satt en ”alkis”. När han kom in på jobbet hörde Annette Kullenberg alltid att han kom för han hittade inte nyckelhålet.

På *Aftonbladet* fanns något som hette Alnarådet, som bestod av ett gäng journalister som fungerade ungefär som kamrattstödare.⁶⁹

Alnarådet var intresserade av att kompisen inte skulle få kicken. Jag sprang och hämtade några ur Alnarådet, och de tog ut alkisen bakvägen. Alla dog som flugor, och många kvinnor började också dricka för att få vara med, på männens villkor. Detta var förmodligen både för att jobba sig upp socialt och arbetsmässigt.⁷⁰

6.2.2 Bara manliga chefer

I slutet av 1950-talet satt Kerstin Matz som ensam kvinna på *Expressens* redaktion. Redaktionen för familjesidorna satt i en annan byggnad, där de skrev om ”mat och kläder”. Kerstin Matz kände sig alltid behandlad som en av männen, dock upptäckte hon hur mycket hon saknat att ha en kvinnlig kollega att prata med när Elisabeth Husmark var sommarvikarie 1957. När hösten

⁶⁸ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁶⁹ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁷⁰ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

kom och Elisabeth Husmark ville stanna blev Carl-Adam Nycops svar att ”vi har redan en kvinnlig reporter”.⁷¹

De tyckte att det räckte. Jag vet inte varför. Det var ett vanesätt. Det var precis som att man fyllde en kvot.⁷²

På den tiden var det som vi tidigare nämnt fortfarande vanligt att byline inte alltid skrevs ut. Kerstin Matz berättar att chefredaktören Sigge Ågren bestämde när en byline skulle skrivas ut. En byline skulle förtjänas.

Kerstin Matz upplevde att det var när *Expressen* hade flyttat från Klarakvarteren som fler kvinnor kom in. Hon minns dock att Madeleine Kats blev allmänreporter innan de flyttade. Hon och Kerstin Matz fick dela rum vilket hon tyckte var kul.⁷³

I mitten på 1960-talet började fler kvinnor. Jag tror att det är samma som rasproblem; en tjej, en neger, en jude är okej. Men finns det plötsligt tjugo slår det till. Då kommer fördomarna fram. Det var så mycket taskigheter mot tjejerna, inte minst lönemässigt.⁷⁴

Att klimatet på redaktionerna var väldigt ojämnt på 1960-talet är tydligt, men våra informanter upplever ändå att de inte lade märke till det till en början.

Åsa Moberg gissar på att var tionde skribent var kvinna när hon började på *Aftonbladet* 1968. I sätteriet fanns inte några kvinnor, på sport- och ledarsidorna inte en enda. Kulturredaktionen hade två kvinnor och fem män.

Åsa Moberg fick när hon arbetade på *Aftonbladet* höra att hon aldrig skulle klara sig utan *Aftonbladet*. Hon upplevde tydligt att de kvinnor som trots allt fanns på redaktionerna inte alltid blev sedda, och återberättar en anekdot som vi refererar här: Cecilia Jacobsson jobbade på nyhetsredaktionen, och berättade för Åsa Moberg att när hon var alldeles ny satt grabbarna och tittade på Cecilia och sa ”vad roligt att det kommit kvinnor”. Männerna såg inte Dagmar Morell, som var en äldre kvinnlig journalist.⁷⁵

Yngre män brukar inte se äldre kvinnor.⁷⁶

⁷¹ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁷² Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁷³ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁷⁴ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁷⁵ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

⁷⁶ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

Cecilia Hagen var aldrig särskilt intresserad av att förändra.

På nattskiftet fanns bara manliga chefer. Jag funderade inte så mycket över det då, man var nog rätt så van vid det. Man tänkte inte så mycket på om man blev olika behandlad på redaktionen.⁷⁷

Ojämställdheten var tydlig, men lösning är ändå inte helt oproblematisk, enligt Cecilia Hagen. Hon upplever att de första kvinnorna som fick bli nyhetschefer behandlades väldigt illa av de andra tjejerna, ofta av dem som varit drivande för kvinnliga chefer. Det var inte lätt att vara chef för kvinnorna heller.⁷⁸

Det var ett väldigt tjat om att man skulle ha kvinnliga chefer för att kvinnorna skulle få det lättare. Men kvinnor är inte så gulliga mot varandra. Herrarna ordnade sig hierariskt, men så fort en kvinna puttades upp puttade andra kvinnor ner henne.⁷⁹

Samtliga av våra informanter säger att männen nog var rädda för begåvade kvinnor. När Annette Kullenberg skulle åka till fotbolls-VM i Argentina var många män arga på henne för att hon kunde spanska, enligt Åsa Moberg.⁸⁰

6.2.3 Kvinnliga ämnen

Cecilia Hagen berättar om den ojämna fördelningen av jobb.

Från början var kvinnomaterial hänvisat till kvinnoidor, det var väldigt irriterande. Det var varje lördag tror jag. Featurematerial ansågs som kvinnomaterial. Inte nyheter alltså, inget mord och blod.⁸¹

Cecilia Hagen vittnar om att kvinnornas skrivbegåvning gärna användes i sportsammanhang, för att skildra allt annat än själva evenemanget, ur en berättarsynpunkt. Det var nästan alltid en välskrivande kvinna som fick skriva sociala reportage bredvid en olympiad eller liknande.⁸²

⁷⁷ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

⁷⁸ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

⁷⁹ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

⁸⁰ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

⁸¹ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

⁸² Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

Det var lite charmigt att man inte visste något om fotboll, om offside eller icing till exempel. Det var för att folk som inte hade en susning skulle ha behållning av att läsa något därifrån, det var berättande reportage.⁸³

Annette Kullenberg ger en liknande berättelse. Hon blev skickad till Argentina under fotbolls-VM 1978, för att skildra diktaturen, och vill minnas att hon var den enda kvinnan som var skickad från *Aftonbladet* dit. Hon tror inte att det fanns några kvinnliga sportreportrar då.⁸⁴

6.2.4 Kvinnoförakt på redaktionen

På kvällspressredaktionerna rådde en stark, manlig, jargong där männen ofta var grova i mun och kommenterade och diskuterade kvinnornas utseende och klädsel öppet. Många av dessa situationer skrevs ner i *Dokumentet* på *Aftonbladet*.⁸⁵

Cecilia Hagen tror att männen var mer intresserade av att jaga nyheter och kallar dem ”hungriga nyhetsjägare”. Kvinnorna var istället duktiga och bildade och kunde fler språk. Hon blev tilldelad jobb, men var nöjd med det och har aldrig känt sig förfördelad.

Somliga är väl mer engagerade i vissa ämnen. Jag har inte varit bra på att kläcka idéer. Jag har varit mer egocentriskt inriktad på mitt eget skrivande.⁸⁶

Annette Kullenberg började arbeta på kvällspressen en aning senare än våra övriga informanter. Hon berättar att det fanns andra ekonomiska resurser då, och att kvällspressen höll en högre kvalitet. Journalisterna sov utanför en port för att få tag på en person om det var så, man var ute på fältet. På *Aftonbladet* var de så många att man inte visste vilka som var anställda. Detta berodde på att tekniken inte hade kommit så långt än. Det var enligt henne för mycket folk, och ingen ordning på redaktionen.⁸⁷

Samtidigt menar Cecilia Hagen att de ekonomiska resurserna som fanns mest nyttjades av männen.

Killarna kunde nog tillåta sig mer, unna sig att spendera på krogen, och de hade sina representationskonton. De levde storstilat, jag tror inte att kvinnorna hade samma möjlighet att vara med. Men jag har aldrig stött på patrull. Jag är förvånad över att man har haft så pass fria händer.⁸⁸

⁸³ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

⁸⁴ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁸⁵ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁸⁶ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁸⁷ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁸⁸ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

Medan Cecilia Hagen aldrig upplevt att hon blivit illa behandlad på redaktionen, utan tvärtom har hon haft väldigt roligt, och heller inte haft något intresse av att göra någon större förändring, har Annette Kullenberg en annan bild. Hon upplevde direkt att männen på *Aftonbladet* ”hade kvinnoförakt”. När kvinnorna åkte hiss tog männen dem på bröstet. Detta var mer regel än undantag. Hon blev chockad över språkbruket, och stilen. Samtidigt hade ingen av de äldre kvinnorna på redaktionen försökt förändra.⁸⁹

Kvinnorna blev osäkra på de yngre kvinnorna som kom in på tidningen. De vågade nog inte riktigt stå emot situationen, de var vana på något sätt. De var handlingsförlamade.⁹⁰

Detta ledde till att Annette Kullenberg påbörjade *Manifestet* på *Aftonbladet*, som vi återkommer till under punkt 4.6.

6.2.5 Sammanfattning

Under 1960- och 70-talet drack många journalister mycket alkohol på arbetstid. Arbetsfördelningen var enligt våra informanter väldigt ojämslälld och det fanns bara manliga chefer.

Alla våra informanter, utom Kerstin Matz för sin egen del, uttrycker att de, och deras kvinnliga kollegor, på olika sätt att de inte alltid fått ”vara med” i den manliga miljön på kvällspressen. Enligt Annette Kullenberg drack kvinnorna för att jobba sig upp yrkesmässigt och socialt. Kvinnorna blev också trakasserade av männen. Männen blev arga över kvinnornas begåvning, och antagligen också rädda.

6.3 På vilket sätt upplever den kvinnliga journalisten att hennes ”kvinnlighet” har använts i kvällspressen?

När det hände stora grejer fanns det inga gränser på *Expressen*, berättar Kerstin Matz. Som när prinsessan Birgitta skulle gifta sig. *Expressen* hade inga hovreportrar så Kerstin Matz fick skriva om vigseln, vilket var ett hedrande uppdrag.⁹¹

Då skulle jag ha hatt, och jag ägde ingen hatt. Då sa jag att då får *Expressen* betala hatten för jag kommer aldrig använda den igen. Annars blir det inget. Sigge, som till en början tyckte att jag

⁸⁹ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁹⁰ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

⁹¹ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

självt skulle bekosta den, kom in och så efter mycket om och men ”gå och köp den där hatten då men det får inte bli någon dyr hatt”.⁹²

Kerstin Matz kände aldrig att hon blev behandlad annorlunda för att hon var kvinna. Men hon var väl medveten om vilken betydelse kvinnlighet och utseende hade i journalistyrket.⁹³

Jag såg så ung och barnslig ut eftersom jag inte var intresserad av kläder och smink. Det var en väldig fördel för att ingen tog mig på allvar när jag var ute på jobb. Man skulle klä sig efter olika jobb. Jag hade alltid kjol och pumps när jag skulle intervjua moderaterna, jeans om jag skulle intervjua vänsterpartiet. Människor dömer mycket efter utseendet.⁹⁴

6.3.1 Snygga kvinnor som profiler

De intervjuer vi har gjort har visat att under detta skede började den vackra, kvinnliga journalisten uppvaktas på ett annorlunda sätt för sitt utseende. Hon användes nu som en viktig komponent i kampen om läsarna. De fick agera maskotar. I denna veva föddes även tanket om ”profiler” som skulle representera tidningen. Maria-Pia Boëthius formades av yrket till en medieprofil och stjärna.⁹⁵

Att vara kvinna är att vara vacker.⁹⁶

När Åsa Moberg fick jobbet på *Aftonbladets* kultursida 1967 var det elaka röster som påstod att det berodde på hennes utseende och att hon med sitt långa hår och sin korta kjol, skulle ha charmat sig in i kvällspressen. Åsa Moberg kände att hennes utseende och hennes sätt att klä sig blev ett hinder för att ses som en av ”de andra” journalisterna. Hon fick aldrig höra att hon var duktig.⁹⁷

Jag dämpade min yttre framtoning så att det inte skulle synas så mycket.⁹⁸

Åsa Moberg, som också skrev egna spalter, upplever dock att den kvinnliga journalisten kan vara mer framgångsrik i kommersiella sammanhang.

⁹² Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁹³ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

⁹⁴ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁹⁵ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁹⁶ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

⁹⁷ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

⁹⁸ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

Det är lättare att hävda sig som kvinna när man kan mäta framgång, säljer man så är man. Amelia Adamo ökade upplagan med 22 000 exemplar på *Aftonbladets* helgbilaga. Och man kunde också tydligt se att det på 1990-talet blev fler kvinnor i TV4, som är en kommersiell kanal. Icke-kommersiellt är normalt gubbigt. Amelia är kommersiell ut i fingerspetsarna och skäms inte för det.⁹⁹

Maria-Pia Boëthius började arbeta på *Expressen* strax före feminismens genombrott. Hon upplevde att det var lätt att få ett jobb det året hon började, 1967. Hon förstod att det var en fördel att vara ung och betraktas som en snygg tjej, men menar att hon mer har tänkt på det i efterhand. Hennes omgivning blev imponerad av att hon börjat på *Expressen*. Att det var glamouröst och fanns en viss status att jobba på kvällspressen som kvinna förstod hon. Då kvällspressen fortfarande var en arbetsplats med främst manliga medarbetare, betraktades kvinnorna som började där som speciellt ”utvalda”, enligt Maria-Pia Boëthius.¹⁰⁰

Jag var ung och skitsnygg. Jag höll på med vad som är viktigt i världen, vad kan jag göra för insats, hur kan jag använda min begåvning?¹⁰¹

Ett av proven Boëthius sattes på var i samband med att ”Saltkråkan” skulle sändas igen på teve. Tidningen ville ha en bild på alla skådespelare i ”Saltkråkan”, som inte kom överens med varandra. De lät praktikanten Maria-Pia Boëthius ringa och ”fösa ihop dem som inte ville bli ihopfösta”. Men alla kom till fotograferingen, och Maria-Pia Boëthius skrev en rekvisition.¹⁰²

Även Annette Kullenberg var en tydlig profil för *Expressen*, och säger själv att hon fick jobbet därför att hon var en ”stjärna”.¹⁰³

6.3.2 Medieprinsessan Maria-Pia

Det skulle visa sig att Maria-Pia Boëthius inte bara var anställd för sin begåvning. Hennes artiklar hamnade på löpsedlarna och hon blev som hon själv kallar det uppmärksammas som ”medieprinsessa”. Hon var en av de första tabloidfeministerna, och fick egen kolumn som hon uppmärksammades mycket för. Det påstås att journalisten Bo Strömstedt åkt taxi i fyra mil och bara pratat om Boëthius, det var då hon fick en egen kolumn.¹⁰⁴

Maria-Pia Boëthius slutade efter elva år på *Expressen*, 1979. Ett företag hade gått i konkurs och *Expressen* hade köpt upp affischtavlor till vrakpris. De hade tänkt att Boëthius skulle

⁹⁹ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

¹⁰⁰ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹⁰¹ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹⁰² Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹⁰³ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

¹⁰⁴ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

uppta dessa affischer. Hon skulle kasta upp en boll i luften, med en slogan i stil med ”*Expressen* har bollen”. Maria-Pia Boëthius menar att många kvinnor troligen hade blivit smickrade över erbjudandet. För henne blev det istället motsatt effekt, så hon slutade på tidningen.¹⁰⁵

”Jag tänkte att det spelar ingen roll vad jag skriver, de ville ha mig för att jag hade långt ljust hår. Så vill inte jag ha det. Det är inte därför jag har blivit journalist. Man förvrider sig och underkastar sig, blir ett varumärke. Min egen berättelse låter så här; Jag gjorde en medioker artikel om ”Saltkråkan”. De sa ”du är ett geni”, och blåste upp mitt ego i tjugo år. Jag var medelmåttig, men de blåste upp mig som stark, egensinnig och självständig. Men det finns ingen rebell i medievärlden. De borde haft affischer om offren i Vietnam! Inte mig! Journalistiken har låtit sig köpas. Vi har sålt ut vårt yrke”.¹⁰⁶

6.3.3 Sammanfattning

Maria-Pia Boëthius upplevde att hon och många andra kvinnliga kollegor blev uppmärksammade för sitt utseende och att tidningsledningen ville att hon skulle profilera *Expressen*. Hon använder begreppet tabloidfeminism, som kan ses som en effekt av en mer kommersialiserad och personifierad kvällspress. Denna personifiering var också det som fick Maria-Pia Boëthius att sluta på *Expressen*. Åsa Moberg upplevde också detta, och tonade ner sitt utseende.

6.4 Vilka avtryck har den kvinnliga journalisten gjort i kvällspressen?

I slutet av 1960-talet började en stark kvinnorörelse att pulsera i Sverige. Det skedde då en tät växelverkan mellan kvällspressen och kvinnorna utanför kvällspressen. Kvällspressen var en mycket effektiv arena för att sprida feminismen. Kvinnorna på *Expressen* började skriva om nya ämnen som aldrig hade tagits upp i tidningarna tidigare. Ämnen som tidigare hade klassats som tabubelagda. Alla tidningar gjorde så på 1970-talet, enligt Maria-Pia Boëthius.¹⁰⁷ Åsa Moberg såg också denna förändring:

Det var ett naturligt tillstånd som inte hade ifrågasatts tidigare, att det bara var män på kvällspressredaktionerna. Nu uppstod det en allmän storm av klagomål. Alla opinionsförändringar märktes tydligare, de [kvällspressen] är tvungna att anpassa sig, annars dör de.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹⁰⁶ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹⁰⁷ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹⁰⁸ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

6.4.1 Den 8 mars 1973 - kvinnorna gör hela *Expressen* själva

Kvinnorna på *Expressen* fick för en dag göra hela tidningen själva. Detta var år 1973, på den internationella kvinnodagen. Maria-Pia Boëthius skrev om sin abort, med bilder. Att stå upp och säga att man gjort abort var revolution. Aborten blev ett starkt dragplåster och ledde till att många ”kvinnoämnen” som kvällspressen förut aldrig hade skrivit om, började uppmärksammas. Våldtäkt var ett annat ämne som började uppmärksammas i kvällspressen efter att de kvinnliga journalisterna drivit fram frågan.¹⁰⁹

Det är en helt ny berättelse om världen i dag än 1950. Kvinnor började berätta och männen inspirerades. Ett exempel är alla vuxna grabbar som nu berättar att de blivit våldtagna i dag. De vågar berätta nu.¹¹⁰

Enligt samtliga av våra informanter var alla kvinnor med i kvinnorörelsen, mer eller mindre aktiva. Cecilia Hagen menar att kvinnokampen inte riktigt var hennes läggning, men att alla solidariserade sig. Hon har inget minne av att någon kvinnlig kollega var emot det.¹¹¹ Många kvinnor fortsatte att bli journalister efter denna tid. En del var rasande.¹¹²

Kvinnorna blev arga för att de inte bara ville skriva om ämnen för kvinnor. Jag antar att tjejer i landet såg de revolutionerande artiklarna. Media var ett väldigt bra val som yrke och kampställe.¹¹³

6.4.2 Döda schablonbilder och upptåg

Efter att kvinnorna gjort tidningen den åttonde mars 1973 fortsatte deras kamp, på flera plan. Förutom nya perspektiv att skriva utifrån försökte kvinnorna ändra synen på kvinnan på redaktionen. En av de saker kvinnorna slogs för allra mest var att ta död på schablonbilden av kvinnor, att du ska vara ung och vacker, ägna dig åt ditt utseende.

Expressen hade vinjetten "Vår flicka i sommar", dit unga flickor skickade in foton och kroppsmått, som fördes in i protokoll. Maria-Pia Boëthius och Christina Ollén protesterade mot detta, genom att ta sig in och ta protokoll från kontoret, som de fyllde i med de manliga chefernas mått istället för de unga flickornas.

Maria-Pia Boëthius och hennes kollegor förändrade och såg till att *Expressen* inte fortsatte med skönhetstävlingar. De gjorde en manlig skönhetstävling, som motreaktion. Hon medverkade

¹⁰⁹ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹¹⁰ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹¹¹ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

¹¹² Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹¹³ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

också till att 1975 skiva om lyxprostitutionen på hotell Sheraton som var nybyggt. Det blev skandal. De hade receptionen en trappa upp för att man skulle kunna ta hissen direkt till hotellrummet utan att passera receptionen. Det fick de ändra på efter artikeln i *Expressen*.

Under denna tid fick *Expressbladet* i Köpenhamn ta alla artiklar ur *Expressen*, till en fast summa. Den summan skulle delas ut som pris till den som hade det bästa förslaget på jobb som tidningen skulle använda den till. År 1975 gick pengarna till Maria-Pia Boëthius och Christina Ollén som fick åka till USA för att studera den begynnande kvinnorörelsen, vilket var ”oerhört rörande”.¹¹⁴ I USA höll Susan Brown Miller ett föredrag om våldtäkt och gav ut en bok om samma ämne, som Maria-Pia Boëthius köpte. Inspirerad av Susan Brown Miller ville Maria-Pia Boëthius därför skriva en artikelserie om våldtäkt i Sverige när hon kommit hem. Hon fick sex veckor ledigt från andra jobb för att skriva. Under den tiden låg ett förslag om att sänka straffet för våldtäkt.¹¹⁵

Jag importerade Susan Brown Miller till Sverige, och skrev ur ett kvinnoperspektiv, som aldrig skrivits förr. Sexualbrottsutredningen, ett förslag att sänka straffet för våldtäkt, lades ner tack vare min artikelserie. Få vågade anmäla våldtäkt på den tiden och få åkte dit. Men Sverige ändrade åsikt, den allmänna opinionen hamnade på kvinnornas sida efter en längre tid.¹¹⁶

De kvinnorörelser som växte fram på kvällspressen var en förlängning av de yttre samhällliga vänstervindarna. Under denna tid var olika frågor om arbetsvillkor i ropet.¹¹⁷

6.4.3 Den 8 mars 1978 - *Dokumentet*

Även på *Aftonbladet* reagerade nu kvinnorna. *Manifestet* påbörjades 1977, för att bli en sammanställning i bokform, kallad *Dokumentet*, av händelser som av kvinnorna upplevdes som kränkande, och som ständigt inträffade på redaktionerna. *Dokumentet* skrevs för att kvinnorna ville skapa en dialog med sina manliga kollegor. Annette Kullenberg tog kontakt med sina kvinnliga kollegor. Alla kvinnor på arbetsplatsen upplevde hur klimatet var, mer eller mindre. Detta triggade igång fler kvinnor, alla hade upplevt någonting. De kvinnliga skribenterna träffades med ojämna mellanrum och skrev ner konkreta saker som hänt, i vad som skulle bli *Dokumentet*.¹¹⁸

¹¹⁴ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹¹⁵ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹¹⁶ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹¹⁷ Djerf-Pierre, *Kvinnovetenskaplig tidskrift 2. 2003*: 34

¹¹⁸ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

Det var som en kollektiv överensstämmelse. Vi ville åstadkomma en värdighet för kvinnor. Vi kvinnor skulle inte behandlas som skurtrasor.¹¹⁹

Åsa Moberg, som av både de manliga och kvinnliga kollegorna kallades ”lyxmedarbetare” för att hon hade en egen spalt, fick övertygas av Annette Kullenberg att vara med i *Manifestet*. Hon tyckte att det var en aggressiv stämning på kvinnomötena.¹²⁰

Den kampen hon [Annette Kullenberg] drev var bra. Det fanns en aggression mot de som var mer framgångsrika än andra. Men det var inte trevligt för mig [Åsa Moberg] som ”lyxmedarbetare”, jag blev utpekad. Jag har ingen utbildning, men fick ändå ett fint jobb, vilket de störde sig på.¹²¹

Kvinnorna hade satt en deadline till den åttonde mars 1978 och hade bokat tryckeri. 350 exemplar trycktes, så att alla som arbetade på *Aftonbladets* redaktion fick varsitt exemplar av *Dokumentet*. 8 000 kronor kostade det, och Annette Kullenberg tyckte att tryckningen var så viktig att hon tog sina egna sparpengar. På natten till den åttonde mars gick de runt och lade en i varje fack på redaktionen. En av cheferna låste bara in sig på morgonen när alla fått sitt exemplar.¹²²

6.4.4 Vilket resultat gav kvinnorörelsen?

En tid efter kvinnornas egen tidning på *Expressen* och *Dokumentet* på *Aftonbladet* upplevde våra informanter en förbättring. På *Aftonbladet* bildades 1978 kvinnoredaktionen, som kunde ta upp nya ämnen som var viktiga för kvinnorna, med reportage om exempelvis homosexuella kvinnor, våldtäkter och abort.

Manifestet innebar så småningom en förbättring, även om det inte varade länge. Detta berodde delvis på att det inte fanns lika mycket pengar på redaktionerna som tidigare, men en helt annan framtidsoptimism fanns ändå.¹²³ Cecilia Hagen håller med om detta:

Från början var kvinnomaterial hänvisat till kvinnoidor, det var väldigt irriterande. Nu finns ju det överallt i tidningarna.¹²⁴

¹¹⁹ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

¹²⁰ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

¹²¹ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

¹²² Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

¹²³ Annette Kullenberg, intervju med uppsatsförfattarna 100415

¹²⁴ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

Kerstin Matz tillhörde den äldre generationen journalister och hon säger att hon själv aldrig deltog aktivt i kvinnorörelsen, eftersom hon hade familj och småbarn. Hennes mans vänner blev hennes vänner.¹²⁵

Ibland har jag varit ledsen över att jag prioriterade bort kvinnosaker. Jag kanske gick miste om ett slags systerskap.¹²⁶

Kerstin Matz upplevde att det blev en tydlig förbättring och ett mycket mer ”kvinnopräglad” innehåll i *Expressen* när kvinnorna hade fått säga sitt.¹²⁷

Varför deras uppror slog igenom var därför att tjejerna var en grupp som talade med en mun och stöttade varandra.¹²⁸

Flera av våra informanter vittnar om att kvinnorna höll ihop, och att detta skrämde de manliga kollegorna. Cecilia Hagen tror att männen trodde att kvinnorna baktalade dem.¹²⁹

Jag tycker bara den har inneburit goda saker. Att det i dag finns kvinnor överallt, till och med kvinnliga sportjournalister i teve, det hade jag aldrig trott. Det tror jag att kvinnorörelsen har bidragit till, man har kunnat stärka varandra.¹³⁰

Maria-Pia Boëthius är av en annan uppfattning och ställer sig mycket kritisk till hur media i dag behandlar kvinnor. Hon har i likhet med våra andra informanter haft ett bra jobb inom kvällspressen, och samtliga upplever att de blivit särbehandlade på ett eller annat sätt. De har fått bestämma själva vad de vill skriva om, fått uppmärksamhet från omgivningen, och blivit profiler för sina tidningar.¹³¹

Vi blev stjärnor, med bildbyline. Vårt jobb var åtråvärt.¹³²

Kvinnorörelsen har också inneburit framsteg, som att alla kvinnor i dag kan drömma om att kombinera jobb, en egen ekonomi och barn.

¹²⁵ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

¹²⁶ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

¹²⁷ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

¹²⁸ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

¹²⁹ Cecilia Hagen, intervju med uppsatsförfattarna 100413

¹³⁰ Åsa Moberg, intervju med uppsatsförfattarna 100427

¹³¹ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹³² Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

Fler män vågade också berätta om att de blivit våldtagna, inspirerade av skrivierna i *Expressen*. Men Maria-Pia Boëthius vill trycka på något annat. Även om kvinnorna blivit fler på redaktionerna har inte sakfrågorna som rör kvinnorna nått samma framgång och förändring. Efter 34 år av debatt, lagändringar och skrivi klaras färre och färre våldtäkter upp.¹³³

Mediernas engagemang är bara teater. Tänk om det inte begicks några våldtäkter, då blir man ju av med en jätteviktig rubrikskapare.¹³⁴

Maria-Pia Boëthius är av uppfattningen att utseendefixeringen i dag har blivit värre än någonsin. Hon menar att kvinnorna visserligen tagit ett steg framåt, men sedan två steg bakåt igen.¹³⁵

Skickliga mediekvinnor bidrar till detta. En kvinna står på toppen av sin makt när hon är 18 år. Stackars alla kvinnor som opererar sig för att se yngre ut. Det saknar motstycke. Anna Anka-grejen till exempel är destruktivt, det är dumheter.¹³⁶

6.4.5 Sammanfattning

Flera av de kvinnliga journalisterna som vi har mött i vår studie kan betraktas som viktiga aktörer för att den feministiska vågen skulle nå fram på kvällspressredaktionerna. De var initiativtagare till, och drev på, kvinnorörelsen, med sitt yrke som verktyg. De var *där* det hände och *när* det hände. Det vi ämnar påvisa är att trots att ovanstående informanter var mer aktiva än andra, var detta en slags brytpunkt. Våra informanter har indikerat att detta var något som påverkade och förändrade läget för alla kvinnliga journalister.

Vi har sett att den kvinnliga journalistens utseende har varit en egenskap, ett symboliskt kapital, som har värderats högt i kvällspresen. Våra informanter och deras svar visar att en kvinnlig emancipation och profilering av kvinnorna drog åt samma håll, men vi kan ändå se en dubbelhet i detta. Å ena sidan fick kvinnorna gehör i form av mer utrymme i tidningen, men å andra sidan pekar till exempel Maria-Pia Boëthius på att hon användes i ett kommersiellt syfte, och inte för sin talang.

Samtidigt uppstod inre konflikter och avundsjuka även mellan kvinnorna. Åsa Moberg tillskrevs smeknamnet ”lyxmedarbetare”, även av kvinnliga kollegor. De äldre hade inte haft möjlighet att förändra sin situation och blev osäkra på de yngre kvinnorna.

¹³³ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹³⁴ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹³⁵ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

¹³⁶ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

6.5 Studiens giltighet

Vår kvantitativa studie är begränsad eftersom vi endast gått igenom ett fåtal tidningar, och siffrorna ger endast en fingervisning om att kvinnorna blev fler på kvällspressredaktionerna under 1970-talet. Vi vill ge en inramning och ett sammanhang åt vår intervjuundersökning genom denna kvantitativa studie av tidningsartiklar. Vi blev själva förvånade över resultatet att kvinnorna tycks vara så få så sent som 1990.

Våra samtalsintervjuer baseras som tidigare nämnt främst på informanternas tankar kring sin yrkesroll. Vi ifrågasätter inte om de enskilda händelserna ägt rum, inte heller kvinnornas trovärdighet, däremot kan man ställa sig kritisk till hur versionerna av deras berättelser kommit att ändras över tid, då det trots allt var längesedan någon berättade denna historia för allmänheten. Vi tycker dock att denna historia är viktig att berätta, och anser att deras bild av vad som hänt är giltig, här och nu.

7. Slutsats och diskussion

Vi har i den här studien behandlat den kvinnliga journalistens roll på kvällspressredaktionen, med syftet att se hur hennes yrkesroll inom kvällspressen har påverkats genom tiden. Vår avgränsning har satt de protestyttringar som växte fram på kvällspressredaktionerna under sent 1960-tal och på 1970-talet, i fokus. I vår studie har Kristina Lundgren med avhandlingen *Solister i mångfalden* varit en stor inspirationskälla, både genom hennes studiefokus och genom hennes användning av Bourdieus teorier sett i relation till kön. Likt Lundgren har vi sett våra informanternas yrkeshistorier utifrån deras uppväxt, utbildning och förhållningssätt till redaktionella normer. I vår studie har vi kommit fram till att främst fyra faktorer har varit avgörande för att se hur den kvinnliga journalisten har påverkats i kvällspressen: kvinnorörelsen, en förändrad nyhetsvärdering, kvinnornas sociala och kulturella kapital, samt att deras utseende, i form av symboliskt kapital, hade betydelse.

Vår kvantitativa studie visar att det har skett en förändring av kvinnornas rörelse på det journalistiska fältet. Exempelvis kan vi se att kvinnan på 1960-talet endast skrev inom fyra av våra tretton olika ämnesområden; politik, familj, kultur och human interest, medan de på 1990-talet skrev inom nio områden. Vi vill dock poängtera att det totalt sett är två ämnen som de inte skrivit alls om; näringsliv och miljö, ämnen som traditionellt anses manliga. Kopplar vi samman detta med Bourdieus teorier kan vi se att det inom vissa områden på fältet har setts som en fördel att vara kvinna, men inom andra en nackdel. Att vara kvinna ses som en fördel när man skriver om

exempelvis familjefrågor.¹³⁷ Vi kan därmed se att placeringen på fältet har varit väldigt hård. Innan 1960-talet skrev kvinnorna fortfarande nästan uteslutande på familjesidorna. Men allteftersom har den kvinnliga journalisten haft större möjlighet att röra sig mot manliga ämnesområden. Fortfarande handlade många av kvinnornas artiklar 1990 om kulturrelaterade ämnen, det vill säga kvinnoämnen, men enligt Cecilia Hagen fanns förstås den egna viljan och intresset för exempelvis kultur och sociala frågor hos de kvinnliga journalisterna. Vi vill inte marginalisera och säga att dessa är kvinnoämnen, särskilt med tanke på att våra informanter valt själva vad de vill skriva om och aldrig har tilldelats uppdrag mot sin vilja.

Våra informanter säger i våra intervjuer att de kvinnliga journalisterna på kvällspressen ofta kom från medelklassen i storstäderna och männen från arbetarklassen från landsorterna. Belyser vi detta med hjälp av Bourdieus teorier kan vi koppla samman detta med de olika klassernas identitet. Att medelklasskvinnorna historiskt sett har sökt sig till journalistyrket och kvällspressen kan vi se då medelklasskvinnans besatt både ett högt socialt och kulturellt kapital som erkändes av andra personer inom journalistikens fält. Enligt Lundgrens Bourdieutolkningar i sin avhandling, kan vi också se att det sociala kapitalet historiskt sett har haft en avgörande roll för de kvinnliga journalisterna. Hon menar att det könsbestämda kapitalet, i egenskap att vara kvinna, har haft olika innebörder i relation till socialt kapital då kvinnor med högt socialt kapital har haft möjlighet historiskt sett att skriva utanför tidningens ”kvinnosida”.¹³⁸

Om vi belyser våra informanter Annette Kullenberg, Maria-Pia Boëthius och Cecilia Hagen utifrån detta kan vi se att de är alla välutbildade, talförda kvinnor från den övre medelklassen, till skillnad från sina manliga kollegor. Vi har kommit fram till att de har fått möjlighet att röra sig fritt i det journalistiska fält som kvällspressen tillhör och därmed fått skriva om ämnen som inte varit typiskt kvinnliga. Betraktar vi detta utifrån Bourdieus teorier kan vi se att var och en av ovan nämnda besitter ett väl samlat och ”högt” socialt och kulturellt kapital. Det sociala genom sina familjeband och det kulturella genom hög utbildning samt goda språkkunskaper. Åsa Moberg besatt ett högt socialt kapital med sina breda språkkunskaper. Kerstin Matz kom dock från en ”enklare” familj och hade därmed inget starkt socialt kapital, men hon har studerat och beskrivs ofta som mycket bildad. Kerstin Matz höga kulturella kapital hade betydelse för hur hon blev bemött och hon ”kände sig som en av de andra” [de manliga kollegorna]. Kerstin Matz var när hon började på kvällspressen ensam kvinna på redaktionen. Men hon upplevde att hon blev vänligt bemött av sina manliga kollegor. Enligt Monika Djerf-Pierres teorier, som vi applicerar på kvällspressen, kan vi se att de första kvällspresskvinnorna både hade en marginalisering och ett privilegium. Eftersom kvinnorna var unika fick de uppskattning, men detta innebar också ett

¹³⁷ Lundgren 2002:28

¹³⁸ Lundgren 2002:322

utanförskap. Detta utanförskap uppfattar vi som något som kan ha lett till att kvinnorna, när de blev fler på redaktionerna, kände sig förtryckta. Som Kerstin Matz själv har sagt: ”I mitten på 1960-talet började fler kvinnor. Jag tror att det är samma som rasproblem; en tjej, en neger, en jude är okej. Men finns det plötsligt tjugo slår det till. Då kommer fördomarna fram”.¹³⁹

Monika Djerf-Pierre menar att den kvinnliga journalisten har blivit tvungen att skaffa sig ett högre kapital i form av en högre utbildning för att kunna försöka inta samma positioner som männen.¹⁴⁰ Vi kan se att våra informanter passar in på detta eftersom de syntes mycket, haft höga sociala och kulturella kapital. På så sätt har de haft möjligheten att konkurrera med sina manliga kollegor.

Kvinnorörelsen på kvällspressen, med bland andra Maria-Pia Boëthius, Annette Kullenberg och Åsa Moberg i framkanten, var ett initiativ från de kvinnliga journalisternas sida där de tog tag i att själva försöka forma sina öden inom yrket. Kvinnorörelsen verkade egentligen på två plan, både för att förändra kvinnornas ställning på redaktionen och även för att förändra samhällets syn på kvinnan, de ville ta bort schablonbilden av hur en kvinna ska vara. Det var med andra ord en kamp både för kollektivet och den enskilda kvinnan och hela Sveriges kvinno- och jämställdhetsorganisationer var involverade.

Vi har sett att kvinnorörelsen på kvällspressen kan kopplas samman med McQuails teorier om ”kvinnligfieringen” av kvällspressen.¹⁴¹ Det vi har sett när vi har talat med våra informanter är att en kommersiell struktur verkar vara gynnsam för kvinnliga kvällspressjournalister, då det finns ett tydligt mått på framgång. Det är lättare att hävda sig som kvinna när framgång kan mätas. Ett tydligt exempel på detta är Amelia Adams helgbilaga som steg med 22 000 exemplar när hon tog över. De kvinnliga journalisterna fick gehör från sin arbetsplats och kvällspressen blev en arena för dessa feministiska tankar. Och kvällspressen gav plats åt detta, då konfrontation och dramatik säljer. Denna ”kvinnligfiering” av kvällspressen under dessa år och är en del av det vi kallar för den kommersiella strukturen. Det vi har sett är att när det blev en större efterfrågan på kvinnliga journalister i kvällspressen under slutet av 1960-talet, synliggjordes fler begåvade kvinnor, däribland flera av våra informanter. Men våra informanter upplever att den kvinnliga journalistens fysiska framtoning hamnade i fokus. Att vara begåvad och dessutom vara kvinna och en vacker sådan, blev en lyckad kombination i journalistyrket på kvällspressen. Den vackra, kvinnliga journalisten fick en central plats då tänket om profiler växte fram i kvällspressen. Vi har sett att den kvinnliga journalistens utseende blev ett symboliskt kapital som värderades högt i kvällspressen. Åsa Mobergs berättelse om Dagmar Morell som männen inte såg, är ett tydligt

¹³⁹ Kerstin Matz, intervju med uppsatsförfattarna 100504

¹⁴⁰ Djerf-Pierre, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2 2003: 34

¹⁴¹ McQuail 2005:122

exempel på hur stor betydelse utseende kunde vara för den kvinnliga kvällspresskribenten. Hennes utseende blev till ett viktigt redskap för att få synas. Flera av våra informanter upplever att deras yrkesroller och vilka möjligheter de har fått som journalister är tack vare sin begåvning, men ofta har deras utseende spelat en betydande roll.

Kristina Lundgren menar att det kan uppstå en konkurrenssituation mellan kollegorna om möjligheten finns till ett individuellt genomslag på den arena som kvällspressen utgör.¹⁴² Det vi har sett är att kvällspressens kvinnliga medarbetare har förekommit som hjälpmedel i konkurrensen mellan kvällstidningar. Deras ”kvinnlighet” och kvinnliga attribut har använts för att locka fler läsare och därmed öka upplagorna. Denna situation kopplar vi samman med Lundgrens användning av Bourdieus teorier om konkurrens på fältet, då konkurrensen har blivit ”personifierad” då dess skribenter, inte minst de kvinnliga journalisterna, har satts i en personlig konkurrenssituation.¹⁴³ Detta kan vi se genom att Maria-Pia Boëthius blev en av de första tabloidfeministerna.¹⁴⁴

Genom kvinnorörelsen vill vi utifrån våra informanternas utsagor säga att den kvinnliga journalisten fick en starkare ställning på redaktionerna. Detta yttrades delvis genom att ”nya” ämnen som tidigare ofta varit tabubelagt att tala om, fick uppmärksamhet. Detta var bland annat abortfrågan, våldtäkt och plats för ytterligare feministisk debatt. Detta har vi också belyst i vår kvantitativa undersökning av tidningsartiklar från de båda tidningarna. Nu fanns möjligheten för de kvinnliga journalisterna att träda fram med sina egna problem.

Vi har i vår studie märkt att alla våra informanter varit väldigt medvetna om sin kvinnlighet, även om inte alla valt att anspela på den. Ett exempel är Kerstin Matz, som pekade på att man blir bemött olika i olika situationer beroende på klädsel, även om hon själv inte var så intresserad av kläder, och kanske just därför kände sig mer som en ”grabbarna”. Det vi har sett är att kvinnor som har bejakat sin kvinnlighet har fått mer uppmärksamhet. Något vi tycker är intressant är att just kläderna haft en central betydelse för kvinnligheten, och att man som Åsa Moberg berättade om sin ”nedtoning” av sin kvinnlighet, kan ”klä av sig” kvinnligheten. Detta är ett tydligt exempel på Yvonne Hirdmans teorier om att kön är socialt konstruerat. En ”kvinnlig” kvinna har höga förväntningar på sig om hur hon ska vara, där hennes personliga stil och framtoning blir en del av det socialt konstruerade könet.

¹⁴² Lundgren 2002:377

¹⁴³ Lundgren 2002:377

¹⁴⁴ Maria-Pia Boëthius, intervju med uppsatsförfattarna 100330

7.1 Förslag till vidare forskning

Även om kvinnorörelsen öppnade många dörrar för kvinnliga journalister och gav dem mer utrymme ställer vi oss frågan hur mycket som egentligen har förändrats. *Aftonbladet* har haft en kvinnlig politisk chefredaktör, Yrsa Stenius, mellan åren 1982 och 1987. *Expressen* hade en kvinnlig chefredaktör 1995-1996, Christina Jutterström. Fem av 180 år har *Aftonbladet* haft en kvinnlig chefredaktör, *Expressen* kan stoltsera med ett av 66 år. I dag har både *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* kvinnliga chefredaktörer. Hur kommer det sig att det är femton år sedan en kvinna senast var chefredaktör på en svensk kvällstidning?

Vidare vore det intressant att se om det fortfarande är en ”grabbig” miljö på kvällspressredaktionerna, och om avsaknaden av kvinnliga chefer kan bero på att kvinnor försöker motarbeta varandra. De indikationer våra informanter har gett oss är att det rådde en aggressiv stämning på de kvinnomöten som hölls på redaktionerna och vi har förstått att det förekom en aggression mot andra mer framgångsrika kvinnor.

Vi föreslår en undersökning som liknar vår, men med framtiden som fokus, och huruvida den kvinnliga journalisten har tagit två steg tillbaka igen efter framstegen på 1970-talet. Hur ter sig konkurrensen mellan män och kvinnor i dag? Och varför har inte kvinnorna på kvällspressen fått fler chefspositioner?

Källor

Litteraturlista

- Aftonbladets kvinnliga journalister – Dokumentet – och vad hände sen?* Stockholm: Rabén & Sjögren, 1979
- Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*, Stehag: Brutus Östlings bokförlag, 1994
- Bourdieu, Pierre, *Kultur och kritik*, Uddevalla: Daidalos, 1997
- Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft Bidrag till en handlingsteori* Uddevalla: Daidalos, 2004
- Björk, Monika, *Audreyflickorna*, Falun: Albert Bonniers förlag, 2008
- Bäck, Karl-Gunnar, *Om sanningen ska fram om Aftonbladet*, Askild och Kärnekull, 1979
- Djerf-Pierre, Monika, ”Journalistikens kön – Fältets struktur och logik under 1900-talet”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2 2003
- Djerf Pierre, Monika och Weibull, Lennart, *Spegla, granska, tolka: aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Prisma, 2001
- Esaiasson, Peter m.fl, *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Vällingby: Norstedts Juridik, 2007
- Hansén, Stig och Thor, Clas, *Kvinna, reporter*, Stockholm: Ordfronts förlag, 1994
- Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stabila föränderliga former*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber, 2003
- Jarlbro, Gunilla och Näslund Dahlgren, Anna (red.) *Kvinnor och medier: rapport från ett seminarium*, Stockholm: Institutet för mediestudier, 2000
- Lundgren, Kristina och Ney, Birgitta (red.) – *Tidningskvinnor 1690-1960*, Lund: Författarna och Studentlitteratur, 2000
- Lundgren, Kristina, *Solister i mångfalden (Bang, Attis, Maud)*, Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, 2002
- Löfgren Nilsson, Monica, *På Bladet, Kuriren & Allehanda*, Livréna Grafiska AB, 1999
- McQuail, Denis, *McQuails' mass communication theory*, Cornwall: Sage Publications (CA), 2005

Informanter (kompletta utskrifter samt ljudupptagningar finns i uppsatsförfattarnas ägo)

- Intervju med Lars Flodström 2010-03-29
- Intervju med Maria-Pia Boëthius 2010-03-30
- Intervju med Cecilia Hagen 2010-04-13
- Intervju med Annette Kullenberg 2010-04-15
- Intervju med Kerstin Matz 2010-05-04
- Intervju över telefon med Åsa Moberg 2010-04-27

Bilaga 1

Frågeformulär

1. Hur kom du in på kvällspressen?
2. När var din första kontakt med kvällspressen?
3. Hur många var kvinnorna på redaktionen?
4. Vilken blev din roll?

5. Hur upplevde du det att vara kvinna när du kom dit?
6. Hur var dina kvinnliga kollegor på kvällspressen?

7. Vad delade de ut för uppdrag till kvinnliga journalister? Vilken roll hade de kvinnliga journalisterna när du började?
8. Hade de äldre kvinnorna en annan syn än du?
9. Upplever du att din yrkesroll har förändrats under tiden du har arbetat på kvällspressen?
Hur?

10. Varför startade ni kvinnorörelsen?
11. Berätta om kvinnorörelsen.
12. Hur bemöttes kvinnorörelsen av de manliga respektive kvinnliga kollegorna?
13. Vad har kvinnorörelsen inneburit för den kvinnliga journalisten då och i dag?
14. Vad innebar den för dig?

15. Skulle du beskriva dig som en ”vanlig” kvinna? Känner du att du representerade "Svenssonkvinnan"?

Bilaga 2

Analysenhet	V1	V2	V3	V4
Aftonbladet 15 nov 1960	14	1	1	7
Aftonbladet 15 nov 1960	14	1	1	7
Aftonbladet 15 nov 1960	26	2	3	12
Expressen 15 nov 1960	2	3	6	1
Expressen 15 nov 1960	11	0	2	8
Expressen 15 nov 1960	24	4	2	12
Expressen 15 nov 1960	24	4	2	12
Expressen 15 nov 1960	25	4	3	12
Aftonbladet 15 nov 1970	9	0	3	7
Aftonbladet 15 nov 1970	28	0	2	3
Aftonbladet 15 nov 1970	32	1	3	7
Aftonbladet 15 nov 1970	saknas	5	3	7
Aftonbladet 15 nov 1970 bilaga	2	0	4	8
Aftonbladet 15 nov 1970 bilaga	7	0	3	7
Aftonbladet 15 nov 1970 bilaga	10+11	0	5	7
Expressen 15 nov 1970	7	0	4	1
Expressen 15 nov 1970	8	0	2	3
Expressen 15 nov 1970	10	0	2	3
Expressen 15 nov 1970	19	0	6	13
Expressen 15 nov 1970	42	6	2	7
Expressen 15 nov 1970 bilaga	10	0	4	11
Expressen 15 nov 1970 bilaga	12	0	3	11
Expressen 15 nov 1970 bilaga	16+17	0	5	13
Expressen 15 nov 1970 bilaga	22	0	6	13
Expressen 15 nov 1970 bilaga	25	7	6	12
Aftonbladet 15 nov 1980	4	8	6	13
Aftonbladet 15 nov 1980	6	0	3	1
Aftonbladet 15 nov 1980	8	0	3	4
Aftonbladet 15 nov 1980	9	0	4	7
Aftonbladet 15 nov 1980	20	9	4	7
Aftonbladet 15 nov 1980	23	0	3	7
Aftonbladet 15 nov 1980	saknas	5	2	7
Aftonbladet 15 nov 1980	saknas	5	1	7
Expressen 15 nov 1980	16	0	4	1
Expressen 15 nov 1980	17	0	3	9
Expressen 15 nov 1980	17	0	3	7
Expressen 15 nov 1980	23	12	6	9
Expressen 15 nov 1980	24	11	3	12
Expressen 15 nov 1980	34	10	4	8
Expressen 15 nov 1980	saknas	0	3	3

Aftonbladet 15 nov 1990	8	0	3	3
Aftonbladet 15 nov 1990	9	0	1	1
Aftonbladet 15 nov 1990	10	0	3	2
Aftonbladet 15 nov 1990	14	0	2	3
Aftonbladet 15 nov 1990	14	0	3	3
Aftonbladet 15 nov 1990	18	0	1	2
Aftonbladet 15 nov 1990	22	1	6	7
Aftonbladet 15 nov 1990	26	13	4	8
Aftonbladet 15 nov 1990	45	14	3	7
Aftonbladet 15 nov 1990	46	14	4	7
Aftonbladet 15 nov 1990	49	14	1	7
Aftonbladet 15 nov 1990	saknas	5	2	7
Aftonbladet 15 nov 1990	saknas	0	1	11
Expressen 15 nov 1990	6	0	4	4
Expressen 15 nov 1990	9	0	4	4
Expressen 15 nov 1990	11	0	1	3
Expressen 15 nov 1990	30+31	0	5	10
Expressen 15 nov 1990	34	15	4	8
Expressen 15 nov 1990	36	6	4	7
Expressen 15 nov 1990	39	5	6	7
Expressen 15 nov 1990	saknas	0	1	13
Expressen 15 nov 1990 bilaga	6	0	3	7
Expressen 15 nov 1990 bilaga	6	0	1	7
Expressen 15 nov 1990 bilaga	8	0	1	7
Expressen 15 nov 1990 bilaga	10	0	1	7

Kodbok

V1: Sidnummer

Ett- eller tvåsiffrigt nummer som anger sidans nummer. Om sidnummer saknas skrivs ”saknas”.

V2: Eventuell vinjett

0: Ingen vinjett

1: *Folk i farten* (Aftonbladet)

2: *Familjen* (Aftonbladet)

3: *Redaktionellt* (Expressen)

4: *Expressfamiljen* (Expressen)

5: *TV-guiden* (Aftonbladet)

6: *Bekantas bekanta* (Expressen)

7: *Hemma hos oss* (Expressen, bilaga)

8: *Kulturen* (Aftonbladet)

- 9: *Lördax* (*Aftonbladet*)
- 10: *Rese-Expressen* (*Expressen*)
- 11: *Barnens reportagebyrå* (*Expressen*)
- 12: *Samliv* (*Expressen*)
- 13: *Mat* (*Aftonbladet*)
- 14: *Nöje* (*Aftonbladet*)
- 15: *Mitt & Ditt* (*Expressen*)

V3: Storlek på artikel

- 1: Notis
- 2: En fjärdedels sida
- 3: En halvsida
- 4: En helsida
- 5: Ett uppslag (två sidor)
- 6: Spalt

V4: Ämnesområde

- 1 Politik
- 2 Ekonomi
- 3 Sociala frågor
- 4 Brott
- 5 Miljöfrågor
- 6 Näringsliv
- 7 Kultur
- 8 Human interest
- 9 Sport
- 10 Vetenskap
- 11 Övrigt
- 12 Familj
- 13 Nya kvinnoämnen